

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Ondřej Vláčil

**Řešení problému dekonstrukce práva z pohledu
metodologie interpretace práva**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. PhDr. Jan Wintr, Ph.D.

Katedra: Katedra teorie práva a právních učení

Datum vypracování práce: duben 2017

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....
Ondřej Vláčil

Děkuji vedoucímu své diplomové práce, doc. JUDr. PhDr. Janu Wintrovi, Ph.D., za cenné rady, podnětné připomínky, ochotu a velmi vstřícný přístup, jež mi poskytoval po celou dobu psaní této práce. Rovněž děkuji své rodině za podporu a trpělivost, které se mi během studia dostalo.

Obsah

OBSAH.....	1
ÚVOD.....	3
1. DEKONSTRUKCE PRÁVA	5
2. METODOLOGIE INTERPRETACE PRÁVA A DEKONSTRUKCE PRÁVA	11
2.1. PŘEDMĚT INTERPRETACE	12
2.2. INTERPRETAČNÍ METODY	13
2.2.1. <i>Jazykový výklad</i>	15
2.2.2. <i>Logický výklad</i>	18
2.2.3. <i>Systematický výklad</i>	19
2.2.3.1. <i>Ústavně konformní výklad</i>	21
2.2.4. <i>Historický výklad</i>	23
2.2.5. <i>Teleologický výklad</i>	26
2.2.6. <i>Metoda proporcionality</i>	27
3. ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ DEKONSTRUKCE PRÁVA.....	31
3.1. PROBLÉM S UPLATNĚNÍM PRAVIDLA LEX SPECIALIS.....	33
3.1.1. <i>Pl. ÚS 41/2002</i>	35
3.1.2. <i>III. ÚS 648/2004</i>	38
3.1.3. <i>Závěr</i>	41
3.2. NEPŘÍPUSTNOST JUDIKATORNÍHO DOVOZENÍ RETROAKTIVITY PRÁVNÍHO PŘEDPISU PŘI NEEEXISTENCI INTERTEMPORÁLNÍCH USTANOVENÍ.....	42
3.2.1. <i>Pravá retroaktivita</i>	42
3.2.2. <i>Npravá retroaktivita</i>	44
3.2.3. <i>Nepřípustnost judikatorního dovození retroaktivity právního předpisu</i>	45
3.2.4. <i>Závěr</i>	50
3.3. PŘEZKUM NEPLATNÝCH USTANOVENÍ ÚSTAVNÍM SOUDEM	52
3.3.1. <i>Právní úprava</i>	53
3.3.2. <i>Řešení přijaté Ústavním soudem</i>	54
3.3.3. <i>Závěr</i>	59
ZÁVĚR – POKUS O OBECNÉ ŘEŠENÍ PROBLÉMU.....	60

SEZNAM LITERATURY	66
SEZNAM JUDIKATURY	70
SEZNAM PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ	71
SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ	73
ABSTRAKT	74
ABSTRACT - HANDLING THE PROBLEM OF DECONSTRUCTION OF THE LAW IN PERSPECTIVE OF THE INTERPRETATION OF THE LAW METHODOLOGY	76
KLÍČOVÁ SLOVA – KEY WORDS.....	78

Úvod

Při nástupu na právnickou fakultu vnímá začínající student pojem interpretace práva jako něco neznámého. Vždyť do té doby chápal právo jako směsici spravedlnosti a textů právních předpisů. Pojmy právní norma a normativní text právního předpisu není pravděpodobně schopen odlišit. A tak na počátku svého studia vidí interpretaci práva jako alchymii – něco tajemného, čemu rozumí jen úzká skupina vyvolených. Nutno však říci, že bez nabytí schopnosti interpretovat text právních předpisů lze jen těžko hovořit o poznávání práva.

Student si také nemůže nevšimnout dvou vlastností právní regulace. První z nich je rozsáhlost – právní regulace zasahuje do téměř všech oblastí lidského života. Druhou nepřehlédnutelnou vlastností je neustálá změna právní úpravy. A tak je student na zkoušce pokárán svým vyučujícím v tom směru, že jeho odpovědi sice byly správné ovšem podle již dva roky zrušené úpravy. Byť se v tomto případě jedná o studentovo podcenění zkoušené materie, lze říci, že současná dynamika změn právní regulace, zejména některých právních odvětví, jen těžko umožňuje postupné vstřebávání jejího obsahu.

Extenze právní regulace a dynamika změn má negativní vliv na její kvalitu. Lze tak hovořit o dekonstrukci práva. Příčin tohoto stavu je několik. Můžeme je spatřovat jednak v historických událostech dvacátého a počátku dvacátého prvního století, dále v chápání práva jako technického nástroje řízení společnosti, jež postupně nahrazuje i jiné společenské regulatorní systémy. V neposlední řadě je na vině rovněž přístup velké části politické reprezentace k základním hodnotám práva – k jistotě a stabilitě. V tomto směru lze hovořit o tzv. legislativním marketingu, kdy „pracovitost“ politika je veřejnosti demonstrována kvantitativním poměřováním počtu úspěšně „prosazených“ právních předpisů či počtem navržených pozměňovacích návrhů. Takové kvantitativní poměřování je ovšem ve vztahu ke kvalitě nově přijímaných právních předpisů nic neříkající.

Vzhledem k tomu, že v blízké budoucnosti, podle mého mínění, nelze - co se týče dynamiky změn a rozsáhlosti právní regulace - očekávat obrat, jsem toho názoru, že téma dekonstrukce práva bude nabývat na důležitosti. Proto jsem se tímto směrem rozhodl orientovat při výběru tématu své diplomové práce a spojit problém dekonstrukce práva s metodologií interpretace práva.

Cílem mé práce je popsat příčiny a pojem dekonstrukce práva a ukázat její vliv na interpretaci práva. Tomu odpovídá i členění práce do tří hlavních částí a zobecňujícího závěru. První část se zabývá příčinami dekonstrukce práva a pojmem samotným. Část druhá se týká jednotlivých výkladových metod a vlivu dekonstrukce práva na jejich užití při interpretaci normativních textů právních předpisů. V části třetí jsou pak ukázány způsoby, jakými se české soudy (zejm. Ústavní soud) při interpretaci práva v rámci aplikace práva vypořádávají s důsledky dekonstrukce práva. V závěru jsem se pokusil nastínit obecné řešení problému.

1. Dekonstrukce práva

"Ubi homo, ibi societas; ubi societas, ibi ius". – Kde je člověk, tam je společnost; kde je společnost, tam je i právo. Tuto Ciceronovu myšlenku lze podle mého názoru modifikovat do následující podoby: Kde je člověk, tam je společnost; kde je společnost, tam jsou normy.

Člověk je nadaný schopností myslet. To znamená, že je schopen svět vnímat, vědomě volit možnosti svého jednání a uspokojovat tak své potřeby. Zároveň je člověk i tvor společenský, ve většině případů neschopný samostatného přežití. Potřeby a zájmy jedinců se vzájemně liší. Stejně tak se liší i zájmy jedince a společnosti jako souhrnu jedinců. Z toho vyplývá, že v historii lidského rodu existuje tenze mezi jedinci navzájem, mezi jedinci a společenstvím, a dokonce i mezi jednotlivými společenstvími.

Ve společnosti tak musí existovat nástroj, který by napětí mírnil a odstraňoval případné konflikty. Ke svému trvání a reprodukci si tak společenství vytvořilo regulační mechanismy.¹ Hlavními regulačními mechanismy jsou zejména normativní systémy. Jedná se o neformalizované i formalizované soubory norem různého stupně obecnosti, jejichž účelem je zmírnění tenze, entropie a zajištění společenské konformity. Kromě práva ve společnosti působí ještě dva další normativní systémy - náboženství a morálka.²

Ačkoli na vymezení a poměru hlavních normativních systémů nepadají v právní ani v jiných vědách shoda, jisté je, že jejich vzájemný vztah není stabilní, nýbrž se v průběhu dějin mění a postupně dochází ke stále větší diferenciaci.

Ostatně vztah státního práva, náboženství a morálky se táhne lidskými dějinami od vzniku států. Lze říci, že v době vzniku prvních států je vztah práva a náboženství velmi úzký a budoucí dualita státu a církve není zřetelná. Náboženské obřady byly často úzce svázány s veřejnou funkcí a vykonávali je veřejní činitelé. Osoby, jejichž funkce má čistě náboženskou náplň, hrají v tomto období lidských dějin jen pomocnou úlohu.³ V izraelském sjednoceném království má zásadní úlohu

¹ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 39.

² MARŠÁLEK, Pavel. *Právo a společnost*. Praha: Auditorium, 2008, s.17.

³ SELTENREICH, Radim. *Dějiny evropského kontinentálního práva*. vyd. 3. Praha: Leges, 2010, s. 685.

v oblasti náboženské král. Je to on, kdo buduje chrám, zasvěcuje jej a ustanovuje velekněze.⁴ Na rozdíl od Izraelitů nevzniká ve starověkém Řecku dokonce ani kněžský stav. O náboženství a výkon obřadů se stará přímo obec, pouze nejvýznamnější kultury mají vlastního kněze, zatímco pro výkon obecních kultů je volen či jmenován úředník.⁵

Pro Římany znamená náboženství prostředek k zajištění stability a rozkvětu říše (prostřednictvím příznivého vztahu římských bohů k jejich říši). Opět se setkáváme s vykonáváním náboženských obřadů osobami zastávajícími významné veřejné funkce. S rozrůstáním Římské říše po středomořské oblasti dochází ke vstřebávání a vzájemnému ovlivňování náboženství Římanů a ostatních podmaněných národů. Ostatní náboženství jsou tolerována, pokud se neprojevují jako způsobilá poškodit vztah Římské říše k jejím bohům.⁶ Dochází tak k jevu, který se v lidských dějinách vyskytuje velmi často. Tento jev spočívá ve vzájemné podpoře a ochraně mezi státem a „státním“ náboženstvím. Zpočátku jsou tedy křesťané uvnitř Římské říše tolerováni, po rozmnožení jejich počtu v několika vlnách pronásledování, pak následuje relativně krátké období koexistence. Nakonec se z pronásledovaných stávají pronásledovatelé.

Záhy po svém vzniku se jednotlivé křesťanské obce ve správě přizpůsobovaly římskému vzoru. Tak se - během několika málo generací - z církve jednotlivých obcí stává církev centralizovaná, hierarchicky uspořádaná, v čele s římským biskupem. Legitimita římského biskupa se však neodvozuje z „ústavy“ Římské říše, ale z dosazení *Petra* na papežský stolec a z apoštolské posloupnosti římských biskupů. Díky tomuto na státu nezávislému způsobu svého vzniku, organizaci a od státu oddělené legitimitě papeže byla křesťanská církev schopná přetrvat zánik Římské říše. Později přestála i vznik a zánik jiných států, na jejichž území působila.⁷

V raném středověku se část církevní organizace dostává opět do područí světské moci. Tento stav je vystřídán bojem o autonomní postavení církve, který vyústí v rozdělení kompetencí. Nad poddanými se tedy stát a církev tyčí jako gotická

⁴ SLÁDEK, Karel. *Monoteistická náboženství a stát*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, s. 19.,20.

⁵ HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 133.

⁶ SLÁDEK, Karel. *Monoteistická náboženství a stát*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, s. 37.

⁷ HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Přeložil: ADLEROVÁ, Sylva. Praha: C.H. Beck, 1998, s. 119.

klenba, určující jejich myšlení a životy. Panovník (jehož legitimita je odvozena od Boha) a církve spolu vychovávají, kontrolují a případně i trestají poddané a po celý život je vedou ke spáse.

Tento stav se nemění ani s příchodem reformace. Podle Martina Luthera moc a legitimita říšských knížat pochází od Boha. Ti, stejně jako katoličtí panovníci, jsou oprávněni vyžadovat poslušnost od svých poddaných. Dobrý křesťan se má, stejně jako v dřívějších dobách, podrobit svému zeměpánu a pokorně snášet i případné křivdy.⁸

Napříště však ve vztahu státu a církve bude prim hrát stát. To on podle prosazené zásady „*cuis regio, eius religio*“ určuje povahu křesťanského náboženství na svém území. Protestanští panovníci tak na svých územích upravují církevní záležitosti zcela podle svého. V katolických zemích je sice po dlouhou dobu ponecháno původní uspořádání vztahu státu a církve, ovšem i zde - v době osvícenství - je nakonec autonomie římské církve výrazně omezena. Nicméně všechny tyto změny nemají v žádném případě vést k dechristianizaci společnosti a změně ospravedlnění dosavadního společenského řádu.

V 19. století, době velkých celospolečenských změn, hraje katolická církev v zemích střední Evropy roli „ochránkyň“ společenských pořádků - klade důraz na křesťanskou poslušnost vůči autoritám. Její učení a působení ve společnosti je protiváhou nově vznikajícím národnostním a sociálním proudům, a je tak jednou z tradičních opor habsburského domu.

Nejpozději od konce 19. století můžeme pozorovat nezadržitelný pokles vlivu náboženství na společnost. I když nelze přesně zjistit, jak velký význam při regulaci společnosti náboženské normy mají, lze za významný indikátor poklesu vlivu považovat - na našem území od 30. let 20. století - klesající počet obyvatel hlásících se k víře.⁹

Z výše uvedeného je možné vysledovat, jak klíčový byl vztah státu (a jeho prostřednictvím práva) a náboženství v historii. Deklarace rovnosti jednotlivých

⁸ SLÁDEK, Karel. *Monoteistická náboženství a stát*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, s. 125.

⁹ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu*.

Praha: Český statistický úřad, 2014, s. 4. dostupné:

<https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0> shlédnuto dne: 7.2.2017

náboženství či možnost jedince žít bez víry a zároveň zákaz státu vázat se na náboženské vyznání¹⁰ je historickou novinkou. Dvě části gotického oblouku, které se kdysi vzájemně podpíraly při klenutí se nad společností a určování jejího chodu, se osamostatňují a náboženská část se pomalu vytrácí.

Podobný osud jako náboženství potkal i třetí významný normativní systém - morálku. Rozdíl ovšem spočívá v tom, že zatímco náboženství se ze života moderní společnosti postupně vytrácí, morálka se diferencuje. Za jednu z příčin této diferenciaci můžeme pokládat právě ústup náboženství. Dříve existovala ve společnosti v zásadě jedna univerzální morálka vycházející z křesťanství, jeho ústup umožnil vznik různých skupinových morálek.¹¹

Regulativní dopad náboženství a morálky na společnost se stále zmenšuje. Jimi uvolněný prostor vyplňuje právo. To se postupně stává jediným všeobecně působícím regulativním systémem. Dnešní náboženskou, morální i politickou situaci ve společnosti můžeme charakterizovat jako pluralitní.¹² „*V moderní, politicky organizované demokratické společnosti není za této situace možné integrovat sociální život jiným způsobem, než prostřednictvím právního řádu.*“¹³

Jestliže hlavním účelem normativních systémů je mírnění tenze a zajištění konformity ve společnosti, potom mizení náboženství a úpadek jednotné morálky musí, pokud má být zajištěna stabilita, nutně vést k extenzi práva.

Další příčinu extenze práva je možné spatřit v jeho chápání jako čistě technického nástroje k ovládnutí společnosti. Toto pojetí práva lze pozorovat od 18. století. Tehdy pod vlivem přirozenoprávních teorií počíná legislativní optimismus. Od tohoto období můžeme vidět snahu regulovat právem rozličné oblasti společnosti – od ekonomiky, vojenství až po školství a zdravotnictví.¹⁴ Výsledkem je značný

¹⁰ viz čl. 15 a čl. 16 Listiny základních práv a svobod

¹¹ MARŠÁLEK, Pavel. *Právo a společnost*. Praha: Auditorium, 2008, s. 30.; Nutno podotknout, že příčinou tohoto jevu je i atomizace a anonymizace společnosti související s migrací obyvatel z venkova do měst a vůbec s místní migrací, dále pak s technickým rozvojem, kdy lidé nejsou vázáni bezprostředně jeden na druhého a jejich ekonomický styk se stále více odosobňuje.

¹² PŘIBÁŇ, Jiří. *Právo a politika konverze: texty o postmoderních nejistotách, spravedlnosti v právu a politické paměti*. Praha: G plus G, 2001, s. 21.

¹³ VEČEŘA, Miloš; URBANOVÁ, Martina. *Sociologie práva*. vyd. 2 Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 163.

¹⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. vyd. 4. Praha: Leges, 2010, s. 183.; Jako kuriózní příklad legislativního optimismu je možné zmínit Patent o hubení vrbců z roku

nárůst předpisů především veřejného práva. Ve 20. století dochází k umocnění tohoto trendu pod vlivem dvou faktorů.

Prvním z nich jsou historické události v podobě dvou světových válek, několikerých změn státního režimu a konečně i příprava na vstup do Evropské unie. Za druhý faktor lze pokládat velmi rychlý technologický vývoj, na který právo, má-li svou funkci efektivně plnit, nutně musí reagovat.

Důsledkem výše uvedeného je kromě značné extenze práva i jeho permanentní změna. Ta neumožňuje pozvolné přejímání obsahu právních norem recipienty.¹⁵ „... počet právních předpisů roste tak, že se v něm dnes nevyznají ani právníci a často ani zákonodárci sami nevědí, jakou normu vlastně přijali. Právo se proměňuje v racionalizovaný, obecný systém norem, kterým mohou proniknout jen právní experti, a to ještě pouze v oblasti své specializace. Výklad právních norem se stává laikovi takřka nepřístupným.“¹⁶ Odraz tohoto názoru spatřuji i ve vyjádření vrcholných politiků. „Zákony už dávno nejsou a už nikdy nebudou pro laiky. Specializované zákony jsou prostě pro profesionály. Profesionál si s častými novelizacemi poradí,“¹⁷ uvedl ministr spravedlnosti Robert Pelikán v reakci na kritiku soudce Nejvyššího správního soudu Karla Šimky kritizujícího složité, nepřehledné a často novelizované zákony.

Podle Pavla Holländera je důsledek (vyvolaný extenzí práva a neustálou novelizací právních předpisů) možné pojmenovat jako dekonstrukci práva. Ta se dle jeho názoru skládá ze dvou složek. První je složka obsahová. Spočívá v postupující neschopnosti formulovat a interpretovat účely práva. Druhou složku dekonstrukce práva vidí Pavel Holländer v relativizaci tradičních pořádacích principů práva. Mezi ně řadí bezrozpornost a obsahovou konzistentnost, stupňovitou výstavbu, relativní

1750 viz ADAMOVÁ, Karolina; SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. vyd. 2. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 166.

¹⁵ HOLLÄNDER, Pavel. Savignyho paradigma v době dekonstrukce práva. In: GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan; WINTR, Jan. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 36.

¹⁶ PŘIBÁŇ, Jiří. *Právo a politika konverze: texty o postmoderních nejistotách, spravedlnosti v právu a politické paměti*. Praha: G plus G, 2001, s. 72.,73.

¹⁷ ŠRAJ BROVÁ, Markéta. Zákony už dávno nejsou pro laiky, profesionálové si s nimi poradí, myslí si ministr spravedlnosti Pelikán. *Hospodářské noviny*, Praha: Economia, dostupné na: <http://domaci.ihned.cz/c1-65514200-zakony-uz-davno-nejsou-pro-laiky-profionalove-si-s-nimi-poradi-mysli-si-ministr-spravedlnosti-pelikan>, shlédnuto dne 3.1.2017

ustálenost systému práva a jeho jazyk a konečně i relativní stálost práva.¹⁸
Z Holländerova pojetí dekonstrukce práva ve své práci vycházím.

Dekonstrukci práva chápu jako komplexní proces, který nelze popsat jednoduchým způsobem. Je však možné ukázat jeho dílčí projevy. Obecně lze říci, že se jedná o proces měnící kvalitu právního řádu, v jehož důsledku může být v konkrétním případě interpretace normativního textu právního předpisu znesnadněna. Právní normu pak nelze dovést toliko užitím tzv. standardních interpretačních metod. Tyto metody právě v důsledku dekonstrukce práva selhávají, resp. není možné jejich užitím právní normu dovést vůbec nebo výsledek interpretace je z nějakého důvodu nepřijatelný.

V následující kapitole se budu zabývat jednotlivými výkladovými metodami a vlivem projevů dekonstrukce práva na jejich užití.

¹⁸ HOLLÄNDER, Pavel. Savignyho paradigma v době dekonstrukce práva. In: GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan; WINTR, Jan. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 36.

2. Metodologie interpretace práva a dekonstrukce práva

Metodologii můžeme chápat dvojím způsobem. Prvním - jako nauku o vědeckých metodách, nebo druhým - jako „...soubor (systém) metod, které jsou používány v určitém odvětví lidské činnosti při dosahování určitých teoretických nebo praktických cílů.“¹⁹ Ve své práci používám pojem metodologie ve významu druhém.

Interpretací se obecně rozumí přiřazování významu znakům.²⁰ Česká republika je zemí kontinentálního právního systému, tzn. systému práva psaného.²¹ Psaným právem označujeme soubor právních předpisů jakožto nositelů právních pravidel (norem).²² Právní pravidlo (norma) je v právních předpisech komunikováno jazykovými výrazy, tj. slovy a jejich spojeními. Právní interpretací pak můžeme rozumět přiřazování významu jazykovým znakům - obsažených v právních předpisech - vyjadřujících právní normu.²³

Nelze tak zaměňovat pojmy interpretace právních předpisů a interpretace právních norem. Právní norma je významem souboru znaků obsažených v jednom nebo i více právních předpisech.²⁴ Právní norma, resp. její poznání, je tak cílem interpretace právního předpisu – výsledkem.²⁵

Jako nástroje (právní) interpretace se označují jednotlivé výkladové metody.²⁶ Soubor výkladových (interpretačních) metod tvoří metodologii interpretace práva.

¹⁹ GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan. Úvodní teze metodologie interpretace práva. In: GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan; WINTR, Jan. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 9.

²⁰ HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 14.; Samotný pojem interpretace nelze chápat jen jako výklad právních předpisů. Takovéto pojetí by znamenalo přílišné zúžení obsahu pojmu interpretace. Interpretovat lze každý znak, nejen obsažený v právním předpise. viz KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 168.

²¹ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 92.

²² HARVÁNEK, Jaromír. *Právní teorie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 220.

²³ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 168.

²⁴ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 41.

²⁵ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 168.

²⁶ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 78.

2.1. Předmět interpretace

Jestliže interpretací práva rozumíme přiřazování významu jazykovým znakům, jejichž nositeli jsou právní předpisy, je nutno s ohledem na právní řád České republiky dodat, že závaznými nositeli těchto znaků nejsou jen právní předpisy, jakožto normativní právní akty, ale též normativní smlouvy.²⁷ Odrazem výše uvedeného je čl. 95 odst. 1 Ústavy, který stanovuje vázanost soudce při rozhodování nejen zákonem – normativním právním aktem, ale i mezinárodní – normativní – smlouvou.

Normotvůrce, resp. zákonodárce, komunikuje s recipiency právních norem prostřednictvím normativního právního textu obsaženého v právních předpisech (zákonech) a normativních smlouvách. Tímto normativním textem stanovuje limity jedincovi svobody a případy, meze a způsob výkonu státní moci.²⁸ Zásadními vlastnostmi tohoto textu jsou závaznost, určitost, stejnost z pohledu adresátů, a relativní stabilita.²⁹ Z toho vyplývá, že text zákona (normativní smlouvy) je pro poznání právní normy klíčový.

Na základě výše uvedeného tak Aleš Gerloch rozděluje (předměty) objekty interpretace na primární a sekundární: „*V procesu normotvorby zformulovaná pravidla chování do podoby normativních vět představují primární objekt interpretace (zvláště v podobě zákonů, dalších právních předpisů a normativních právních smluv).*“³⁰ K sekundárním objektům pak řadí zejm. hodnoty, principy, tradice, doktrínu, jež slouží k zpřesňování výsledků interpretace.³¹ Tyto nemají

²⁷ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 75.,76. srov. PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda, II díl. Ústavní právo České republiky*. vyd. 2. Praha: Leges, 2015, s. 350.

²⁸ čl. 2 odst. 3,4 Ústavy; čl. 2 odst. 2,3 Listiny základních práv a svobod

²⁹ GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan. Úvodní teze metodologie interpretace práva. In: GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan; WINTR, Jan. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 14.

³⁰ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 131.

³¹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 131.

jednotný obsah a každý recipient je může vnímat, na rozdíl od normativního textu, odlišným způsobem.³²

Růst kvantity právních předpisů (primárních objektů interpretace) a jejich změn - podle mého názoru - vede k tomu, že je nutné brát stále více v úvahu i sekundární objekty interpretace, a to nejen ke zpřesnění významu normativního textu.

2.2. Interpretační metody

Při objasňování podoby právní normy obsažené v textu právního předpisu nelze postupovat náhodně. Je třeba dodržet určitý specifický postup, a tak mj. umožnit verifikaci interpretačních závěrů.

Postupy či způsoby objasnění normativního textu právní věda označuje jako metody interpretace.³³ Přičemž každá metoda se sestává z více dílčí argumentů.³⁴ Jan Wintr vyzdvihuje podobnost interpretačních metod s právními principy. Podle tohoto autora mají normativní charakter, a tak je možné jejich vyjádření v podobě abstraktních normativních vět. Rovněž je lze chápat jako Alexyovské příkazy k optimalizaci a při aplikaci vzájemně poměřovat.³⁵

Recentní teorie práva rozřazuje jednotlivé argumenty či interpretační zásady do různého počtu metod. Můžeme se tak setkat se čtyř i šesti prvkovou metodologií interpretace práva.³⁶

Podle vztahu k textu zákona třídí Aleš Gerloch jednotlivé metody interpretace do dvou skupin: standardní metody a nadstandardní metody interpretace.³⁷ Do skupiny

³² GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan. Úvodní teze metodologie interpretace práva. In: GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan; WINTR, Jan. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 14.

³³ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 133.

³⁴ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 78.

³⁵ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 27.

³⁶ srov. WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 31.,32.; MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 86. a násl.; KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 170.; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 133. - 138.; HARVÁNEK, Jaromír. *Právní teorie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 328. – 347.

standardních interpretačních metod řadí výklad jazykový, logický a systematický. Tyto metody představují nezbytnou součást interpretace, jsou výkladem textu zákona. Naproti tomu nadstandardní metody interpretace představují argumentaci *e ratione legis*, tj. rozumem, smyslem, účelem zákona, jejich užití při interpretaci tak představuje překročení normativního textu právního předpisu. Do skupiny nadstandardních výkladových metod Aleš Gerloch řadí výklad historický, teleologický a komparativní.³⁸

Navazuje na toto dělení Pavel Maršálek uvádí, že v jednoduchých případech aplikace práva se uplatní zejm. metody standardní. V případech obtížných³⁹ je pak třeba užít i nadstandardní metody interpretace. Nelze než souhlasit s jeho názorem, že *„Každá metoda interpretace práva má své silné a slabé stránky, žádnou nelze předem vylučovat. Je třeba kombinovat, protože každá podrobuje řešení interpretačního problému testu z jiného hlediska. Teprve jejich souhra generuje výsledek.“*⁴⁰

³⁷ Lukáš Hlouch hovoří o standardních a nadstandardních aspektech výkladu. Rozlišování standardních a nadstandardních metod (na základě četnosti užití či účelu užití – řešení obtížných případů), je dle něj zavádějící, neboť právní interpretace tvoří jednotný myšlenkový proces a tyto metody mají spíše podobu hledisek, z nichž interpret nahlíží na právní případ. HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 234.; Tomáš Sobek kritizuje dělení interpretačních metod na standardní a nadstandardní. Dle něj je toto rozdělení umělé a neodpovídá tradici. SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení. Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, s. 98.

³⁸ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 134., 137., 138.

³⁹ Jako jednoduchý lze označit případ, kdy k jasnému interpretačnímu závěru lze dojít užitím standardních metod výkladu. Pokud užitím těchto metod nelze jednoznačného závěru dosáhnout, resp. tento se jeví jako hrubě nespravedlivý, odporující logice právního systému či dokonce protiústavní, jedná se o případ složitý. WINTR, Jan. Interpretace práva a řešení obtížných případů. In: GERLOCH, Aleš; MARŠÁLEK, Pavel. *Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi: sborník příspěvků z vědeckého kolokvia kateder teorie práva právnických fakult České republiky (Milovy 19.-20.6.2002)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 107.,108.

⁴⁰ MARŠÁLEK, Pavel. Metodologie interpretace práva: legitimní cíl nebo fixní idea? In: GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan; WINTR, Jan. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 122.

2.2.1. Jazykový výklad

V systému psaného práva komunikuje normotvůrce s recipiency právních norem prostřednictvím normativních textů, jakožto souborů jazykových znaků, uspořádaných v právních předpisech. Jazykový výklad je tak logickým začátkem interpretace práva.⁴¹ Pod jazykovým výkladem si lze představit „...určité prvotní přiblížení se interpretovanému právnímu textu, a to za pomoci znalostí sémantiky, syntaxe a stylistiky jazyka, v němž je takový právní text napsán.“⁴² Metodou jazykového výkladu tak interpret poznává smysl jednotlivých slov, jejich význam ve spojení a analyzuje složení vět.⁴³

Normotvůrce je při formulování normativních textů vystaven dvěma úskalím plynoucích z principu právního státu. Na jednu stranu je nucen, kvůli požadavku srozumitelnosti práva, používat přirozený jazyk. Z principu právního státu plyne i požadavek na určitost právní regulace – ovšem přirozený jazyk je často neurčitý a mnohovýznamový.⁴⁴ Zákonodárce tak používá specifický subsystém přirozeného jazyka – jazyk právní.⁴⁵

Právní jazyk plní dvojí funkci. Je jazykovým vyjádřením právních norem a nástrojem normotvůrce ke sdělení právních norem adresátům.⁴⁶ Jsou na něj kladeny určité nároky - jazyková a odborná správnost, jednoznačnost, přesnost, ustálenost a srozumitelnost.⁴⁷ Nutno říci, že i přes svá specifika právní jazyk stále vychází

⁴¹ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 45.

⁴² HARVÁNEK, Jaromír. *Právní teorie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 329.

⁴³ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 134.

⁴⁴ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 91.

⁴⁵ HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 51.

⁴⁶ HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 215.

⁴⁷ HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 218., 219.

z jazyka přirozeného, a proto si nutně (i když ve zmenšené míře) ponechává jeho vlastnosti – mnohoznačnost a neurčitost.⁴⁸

S neurčitostí jazyka souvisí model tří oblastí významu pojmu. Pomocí tohoto modelu je možné rozřadit různé skutečnosti podle jejich vztahu k jazykovému významu dotčeného pojmu. Tak je možné rozlišit skutečnosti (určité jevy, předměty), které by každý jedinec se znalostí daného jazyka s dotčeným pojmem ztotožnil (spadají tedy do jádra pojmu), dále skutečnosti, které by některý jedinec s dotčeným pojmem ztotožnil a jiný jedinec ne (tyto spadají do tzv. neurčité části pojmu), a konečně skutečnosti, které by žádný jedinec znalý daného jazyka s dotčeným pojmem neztotožnil (tyto patří do tzv. oblasti mimo rozsah pojmu).⁴⁹

Výkladové problémy vznikají zejména v neurčité části pojmu. „*Obsahuje-li právní předpis pojem, výraz, který není z jazykového hlediska ve vztahu ke konkrétní skutečnosti jednoznačný, nelze z něj jazykovými prostředky vůbec odvodit pravidlo, které by bylo způsobilé subsumpce.*“⁵⁰ Určení, zda lze ještě pod daný pojem určitou skutečnost podřadit, je potom otázkou jiných výkladových metod. Výsledek jejich užití je možné ve vztahu k obvyklému jazykovému úzu označit jako výklad doslovný, restriktivní nebo extenzivní.⁵¹

V případě překročení hranice mezi jádrem pojmu a neurčitou oblastí nebo při překročení hranice mezi neurčitou oblastí a oblastí mimo rozsah pojmu, již jde o teleologickou redukci resp. analogii, a tedy o dotváření práva.⁵²

V souvislosti s dekonstrukcí práva a jazykovým výkladem je možné jako problém zmínit jednak používání neologismů a archaismů, jednak používání velkého množství legálních definic a nejednotné užívání pojmů.

Legální definicí normotvůrce určuje obsah pojmů, které dále v normativním textu používá.⁵³ Normotvůrce tak stanovuje rozsah a význam pojmů odlišně od

⁴⁸ HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 53.

⁴⁹ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 96. – 98.

⁵⁰ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 102.

⁵¹ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 46.

⁵² WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 45., 46.

⁵³ DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. vyd. 2. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 145.

jejich běžného chápání v rámci obecného jazyka. Značné množství legálních definic vyskytujících se v současné době v českém právním řádu však způsobuje nežádoucí výrazné odlišení právního a obecného jazyka. Další problém legálních definic je určený jejich omezeností. Žádná legální definice nemůže přesně vystihnout všechny situace, které mohou v reálném světě nastat. Pokud se tyto situace v reálném světě vyskytnou, vzniká potřeba novelizace právního předpisu. Novelizovaná právní úprava bude ovšem trpět stejnou nemožností postihnout všechny varianty objektivní reality jako úprava předchozí.⁵⁴

Dalším problémem z hlediska jazykového výkladu je i nejednotné používání pojmů a to dokonce v rámci jednoho právního předpisu. Tento problém lze demonstrovat na § 1028 a § 2955 Občanského zákoníku.⁵⁵ Zákodárce zde hovoří o „slušném uvážení“ a o „spravedlivém uvážení“. Toto - bez zjevného důvodu - užití dvou různých pojmů může vyvolávat nejistotu, jakým způsobem má soud v konkrétním případě rozhodnout.⁵⁶

V souvislosti s výše uvedeným je pak nutné přiznat, slovy Ústavního soudu, že: *„Soud ... není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případě, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku. Je nutno se přitom vyvarovat libovůle; rozhodnutí soudu se musí zakládat na racionální argumentaci.“*⁵⁷

Ve třetí části práce je možné - ve vztahu k jazykovému výkladu - se setkat s dvojitou situací. V situaci první normotvůrce do právního řádu vůbec „nezařadil“ ustanovení, kterým by výslovně řešil určitý problém. V takovém případě je jasné, že prostým jazykovým výkladem není možné vůbec uvedenou situaci řešit. V situaci

⁵⁴ MLSNA, Petr. O legislativě, elektronické Sbírce zákonů a jiných "maličkostech". *Soudce*. Praha: Soudcovská unie České republiky, Wolters Kluwer ČR, 2016, č. 3, s. 11.

⁵⁵ § 2955 z. č. 89/2012., občanský zákoník stanoví: „Nelze-li výši náhrady škody přesně určit, určí ji podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností případu soud.“; § 1028 z. č. 89/2012., občanský zákoník stanoví: „Jsou-li hranice mezi pozemky neznatelné nebo pochybné, má každý soused právo požadovat, aby je soud určil podle poslední pokojné držby. Nelze-li ji zjistit, určí soud hranici podle slušného uvážení.“

⁵⁶ AUGUSTÍN, Lubomír. Několik poznámek k nejednotné terminologii nového občanského zákoníku. *Obchodní právo*. Praha: Pospíšil Michal, 2014, č. 7. s. 292.

⁵⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 4.2.1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96

druhé je sice prima facie možné problém vyřešit jen prostým jazykovým výkladem příslušných ustanovení. Takto přijaté řešení ale neobstojí v porovnání s řešením založeným na výkladu jazykovém, teleologickém i systematickém.

2.2.2. Logický výklad

Viktor Knapp a Aleš Gerloch ve svých učebnicích teorie práva shodně uvádějí, že logický výklad využívá poznatků formální logiky a aplikuje je v právu. Dílčí prvky výkladu logického označují jako argumenty, přičemž jmenují následující: *argumentum a contrario* (důkaz opaku), *argumentum per eliminationem* (důkaz vyloučením), *argumentum a fortiori* (důkaz síly) – rozlišují jeho dvě podoby: *a minori ad maius* (od menšího k většímu) a *a maiori ad minus* (od většího k menšímu), dále *argumentum ad absurdum* (dedukce do absurdních závěrů), *argumentum a silentio legis* (mlčení zákona), *argumentum per analogiam* (*argumentum a simile*; výklad podle podobnosti) – rozeznávají dvě podoby analogie: *argumentum per analogiam legis* (analogie zákona) a *per analogiam iuris* (analogie práva).⁵⁸

K metodě logického výkladu (logickému aspektu výkladu) se někdy řadí i tzv. derogační pravidla, jimiž je řešena konkurence norem. Mezi tato pravidla se řadí: *lex superior derogat legi inferiori*, *lex posterior derogat legi priori*, *lex specialis derogat legi generali*.⁵⁹

Nutno však říci, že značná část monografií pojednávající o metodologii interpretace práva se k metodě logického výkladu staví skepticky. Často je přehlížena nebo je chápána jako součást jazykově systematického výkladu, případně některé její dílčí argumenty jsou řazeny k argumentům výkladu teleologického.⁶⁰

⁵⁸ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 171. – 173.; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 134. – 136.

⁵⁹ HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 222.

⁶⁰ HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 221.; srov. WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 24.

Podle Filipa Melzera lze logická pravidla řadit k pravidlům správného myšlení, jež je nezbytné respektovat při každém výkladu. Proto nelze hovořit o výkladu logickém jako o samostatné výkladové metodě.⁶¹

Podle Jana Wintra je možné dílčí argumenty logické metody výkladu podřadit pod výkladové metody jiné, např. *a contrario*, *per analogiam*, *a fortiori*, *reductio ad absurdum* pod výklad teleologický.⁶² Zásady *lex superior derogat legi inferiori* a *lex specialis derogat legi generali* řadí k výkladu systematickému, zatímco *lex posterior derogat legi priori* s jistými výhradami řadí k výkladu historickému.⁶³

Z mého pohledu je vhodné některé výše uvedené argumenty označovat jako argumenty výkladu logického, a to z propedeutických důvodů. Celkově se však přikláním k jejich přiřazení k jiným výkladovým metodám.

2.2.3. Systematický výklad

Právní řád můžeme charakterizovat jako hierarchizovaný systém právních norem.⁶⁴ Systematický výklad představuje výklad normativního textu právního předpisu v kontextu celého právního řádu.⁶⁵ Jinými slovy systematický výklad objasňuje jazykově neurčitý význam pojmu či ustanovení, na základě jeho umístění v právním předpisu resp. v právním řádu jako celku.⁶⁶ Při pluralitě možných výkladů je pak třeba dát přednost takovému výkladu, který je koherentnější vůči zbytku právního řádu.⁶⁷

⁶¹ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 128.

⁶² WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 24.

⁶³ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 62., 82., 121.

⁶⁴ srov. WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 62.; srov. HARVÁNEK, Jaromír. *Právní teorie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 336.

⁶⁵ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 136.

⁶⁶ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 130.

⁶⁷ SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení. Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, s. 94.

Na systém právního řádu můžeme nahlížet dvojím způsobem a rozlišit systematiku vnitřní a vnější. Obojí – vnitřní i vnější systematika – je pak zohledňováno při interpretaci normativního textu.⁶⁸

U vnitřní systematiky posuzujeme hodnotovou koherenci právního řádu, jde o „*vnitřní souvislosti právních myšlenek, o odvozování jedné z druhé, o zdůvodnění jedné druhou, o jednotu jejich účelů, o hodnotová hlediska.*“⁶⁹

Pod pojmem vnější systematiky si lze představit strukturu právních předpisů, zařazení právního předpisu do hierarchizovaného systému, rovněž i strukturu jednotlivého předpisu a umístění vykládaného ustanovení v rámci určitého předpisu.⁷⁰

Pro systematický výklad je určující vnější systematika, o vnitřní systém práva se naopak opírá především výklad teleologický.⁷¹

Jan Wintřer rozeznává šest hlavních principů systematického výkladu: *princip hierarchie právního řádu, princip bezrozpornosti právního řádu, princip vyloučení redundance, princip úplnosti právního řádu, princip systematiky zákonodárství, princip doktrinálního členění právního řádu.*⁷²

Šíře významu systematickým výkladem vyloženého pojmu (ustanovení) může být ve vztahu k jeho jazykovému významu trojí: stejná (hovoříme o výkladu adekvátním), širší (výklad extenzivní) a užší (výklad restriktivní).⁷³

Systematický výklad nestojí při interpretaci práva samostatně. V rámci interpretace normativního textu jej nelze úplně oddělit od jazykového výkladu,

⁶⁸ HARVÁNEK, Jaromír. *Právní teorie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 334.

⁶⁹ WINTŘER, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 60.; Obdobně vnitřní systematiku chápe i Filip Melzer. srov. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 127.; Odlišně Lukáš Hlouch hovoří o vnitřní systematice jako o systematice určitého normativního textu právního předpisu a jeho členění na jednotlivé části. srov. HARVÁNEK, Jaromír. *Právní teorie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 335.

⁷⁰ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 127. srov. WINTŘER, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 59., 60.

⁷¹ WINTŘER, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 60.

⁷² WINTŘER, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 31., 59. – 100.

⁷³ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 137.

neboť je nesmyslné vykládat jednotlivá slova bez jejich kontextu.⁷⁴ Navíc i systematický výklad je založený na určitých teleologických a axiologických předpokladech, a tak má do jisté míry i spojitost s výkladem teleologickým.⁷⁵

Vývoj právního řádu konce dvacátého a počátku jedenadvacátého století je poznamenán extenzí regulativního působení práva. V důsledku toho vznikají nová právní odvětví stojící na pomezí tradičně rozlišovaného práva soukromého a veřejného. Příkladem takového právního odvětví může být zdravotnické právo, jehož právní úprava je obsažena jednak v převážně veřejnoprávním zákoně o zdravotních službách⁷⁶ a také v tradičně soukromoprávním občanském zákoníku⁷⁷.⁷⁸ Rovněž další nové odvětví - právo ochrany spotřebitele - jako celek v sobě obsahuje soukromoprávní a veřejnoprávní úpravu, a to i v rámci jednoho právního předpisu.⁷⁹ Důsledkem těchto změn jsou podle Pavla Holländera obtížnosti při aplikaci zásady systematického výkladu – *lex specialis derogat legi generali*. To je, podle tohoto autora, jedním z projevů dekonstrukce práva.⁸⁰ Určení, který zákon, resp. ustanovení, je v takovém případě možné jen za užití tzv. nadstandardních interpretačních metod. (Blíže k problému s aplikací zásady *lex specialis* v kapitole 3.1.).

2.2.3.1. Ústavně konformní výklad

Pro účel části třetí považuji za nutné, v rámci systematického výkladu, zmínit zásadu ústavně konformního výkladu.

⁷⁴ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 182.

⁷⁵ SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení. Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, s. 98.

⁷⁶ z. č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování

⁷⁷ z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁷⁸ ŠUSTEK, Petr; HOLČAPEK, Tomáš. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 32.

⁷⁹ „Přestože i důvodová zpráva k zákonu deklaruje, že zákon o ochraně spotřebitele se zabývá toliko veřejnoprávní stránkou ochrany spotřebitele, opak je pravdou. ... jedná se přinejmenším o mix veřejnoprávní a soukromoprávní úpravy oblasti ochrany spotřebitele, resp. o veřejnoprávní právní předpis se soukromoprávními prvky.“ VÍTOVÁ, Blanka. *Zákon o ochraně spotřebitele. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 6.

⁸⁰ HOLLÄNDER, Pavel. Savignyho paradigma v době dekonstrukce práva. In: GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan; WINTR, Jan. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 39.

V materiálním právním státě je ústava v postavení bezprostředního pramene práva, je přímo závazná.⁸¹ V ústavě obsažená úprava, zejm. základních práv a svobod, „prozařuje“⁸² celým právním řádem.⁸³ Dekonstruovaný text podústavních předpisů musí být interpretován ve světle úpravy ústavní. Může tak nastat trojí situace: v první výklad normativního textu nečiní potíže a výsledná právní norma je v souladu s ústavou. V situaci druhé nelze normativní text vyložit takovým způsobem, aby výslednou právní normu bylo možné považovat za ústavně konformní. V takovém případě je třeba právní předpis resp. jeho ustanovení zrušit. V situaci třetí je možné dojít k více interpretačním závěrům. Jestliže alespoň jeden z výsledků interpretace bude v souladu s ústavou, není nutné podústavní právní úpravu rušit, nýbrž postačí přijmout přednostně ústavně konformní výsledek interpretace.⁸⁴ Výše uvedené je v právní teorii formulováno do tzv. Schumannovy věty. Německý konstitucionalista Ekkehard Schumann, analyzuje rozhodování německého Spolkového ústavního soudu o ústavních stížnostech, došel k závěru, že *„Spolkový ústavní soud může prohlásit za protiústavní pouze takovou normu, kterou není možno považovat za ústavní ani jejím ústavně konformním výkladem. Pokud může být právní věta považována za ústavně konformní, pak na tom nic nemění ani to, že v jednotlivých případech je interpretována nesprávně, nebo dokonce i v rozporu se základními právy.“*⁸⁵

Předpokladem ústavně konformního výkladu je tedy hierarchická struktura právního řádu a z ní vyplývající možnost rozlišení ústavních předpisů a předpisů podústavních, přímá závaznost a aplikovatelnost ústavy a konečně existence orgánu oprávněného zkoumat soulad normativních a individuálních aktů s ústavou.⁸⁶

⁸¹ Nález Ústavního soudu ze dne 9.11.2000, sp. zn. III. ÚS 4/97

⁸² K prozařování ústavních principů jednoduchým právem srov. TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace. K vlivu právních principů na právní argumentace při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010. s. 263. – 265.

⁸³ Nález Ústavního soudu ze dne 24.9.1998, sp. zn. III. ÚS 139/98

⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 26.3.1996, sp. zn. Pl. ÚS 48/95

⁸⁵ SCHUMANN, Ekkehard. *Verfassungs- und Menschenrechtsbeschwerde gegen richterliche Entscheidungen*. Berlin: Duncker & Humblot, 1963. cit. dle: ŠIMÍČEK, Vojtěch. Imperativ ústavně konformní interpretace a aplikace právních předpisů. *Právník*. Praha: Ústav státu a práva, 1999, č. 12, s. 1083.

⁸⁶ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 63.

Z důvodu značné obecnosti a povahy obsahu ústavní úpravy, zejména pak ustanovení týkajících se základních práv a svobod, stojí podle mého názoru ústavně konformní výklad na pomezí výkladu systematického a teleologického a kombinuje v sobě prvky obou.

2.2.4. *Historický výklad*

Při výkladu normativního textu právního předpisu může být jedním ze způsobů, jak zjistit v něm obsaženou právní normu, odhalení významu, který normativnímu textu přiřkládá jeho tvůrce resp. odhalení vůle, s jakou normotvůrce normativní text formuloval.⁸⁷ „*Historický výklad, je metodou získávání poznatků o vůli zákonodárce i z jiných zdrojů poznání, než je text zákona.*“⁸⁸ V rámci historického výkladu tedy nezkoumáme přímo vlastní normativní text, ale mj. na základě okolností vydání právního předpisu (tzv. *occasio legis*) usuzujeme o smyslu právního předpisu (tzv. *ratio legis*), jež mu přiřkládá normotvůrce.⁸⁹

Takto chápaný historický výklad označuje Filip Melzer jako výklad subjektivně historický, přičemž rozlišuje jednoduchý subjektivně historický výklad, subjektivně teleologický výklad a nepravý subjektivně historický výklad. O jednoduchý subjektivně historický výklad jde v případě, lze-li z „vyjádření zákonodárce“ (např. z důvodové zprávy a jiných dokumentů legislativního procesu) odvodit smysl vykládaného normativního textu. V případě výkladu subjektivně teleologického lze z „vyjádření zákonodárce“ zjistit jen cíl právní úpravy. O nepravém subjektivně historickém výkladu lze hovořit v případě, kdy cíl právní úpravy nelze zjistit ani z

⁸⁷ Proti tomuto přístupu např. Viktor Knapp namítá, že není důležité, co zákonodárce chtěl vyjádřit, ale to, co vyjádřil, tj. co lze vyčíst ze slov zákona. srov. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 171.

⁸⁸ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 102.

⁸⁹ MARŠÁLEK, Pavel. O smyslu a limitech použití historického výkladu při aplikaci práva. In: GERLOCH, Aleš; MARŠÁLEK, Pavel. *Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi: sborník příspěvků z vědeckého kolokvia kateder teorie práva právnických fakult České republiky (Milovy 19.-20.6.2002)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 139.

„vyjádření zákonodárce“ a usuzujeme o něm jen z okolností přijetí právní úpravy (z tzv. *occasio legis*), případně porovnáním s předchozí právní úpravou.⁹⁰

Historický výklad bývá spolu s teleologickým výkladem označován jako výklad *e ratione legis*.⁹¹ Společně je Aleš Gerloch řadí mezi tzv. nadstandardní metody interpretace.⁹² Jejich vzájemné odlišení naznačím v kapitole 2.2.5.

Historický výklad může dobře sloužit jako „odrazový můstek“ pro výklad teleologický. Slovy Ústavního soudu: „Každá právní norma má svůj smysl a účel, jejich rekonstrukce je však spjata s řadou nejistot. Smysl a účel zákona lze dovodit především z autentických dokumentů, vypovídajících o vůli a záměrech zákonodárce, mezi něž patří důvodová zpráva k návrhu zákona (uvědomujíc si skutečnost, že ze souhlasu zákonodárce s osnovou návrhu lze pouze prezumovat i jeho souhlas s jejími důvody), a dále z argumentace, přednesené v rozpravě při přijímání návrhu zákona.“⁹³

Historický výklad má rovněž význam při výkladu smluv neboť: „*Interpretace smluvních textů je, ve své základní podobě, do jisté míry srovnatelná s výkladem právních předpisů. Jako společný faktor spojuje výklad smluvních textů a právních předpisů zejména skutečnost, že obojí, tj. právní předpis i smlouva, zakládají právo. Text smlouvy je toliko prvotním přiblížením se k významu smlouvy, který si chtěli její účastníci svým jednáním stanovit. Doslovný výklad textu smlouvy může, ale nemusí, být v souladu s vůlí jednajících stran. Směřuje-li vůle smluvních stran k jinému významu a podaří-li se vůli účastníků, procesem hodnocení skutkových a právních otázek, ozřejmit, má shodná vůle účastníků smlouvy přednost před doslovným významem textu jimi formulované smlouvy. Vůle je vnitřním stavem jednající osoby, který není bezprostředně přístupný interpretovi právního úkonu a není interpretem tohoto právního úkonu poznatelný. Na vůli je proto nutno usuzovat z vnějších okolností, spojených s podpisem a realizací smluvního vztahu, zejména na*

⁹⁰ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 121. – 126.

⁹¹ srov. náleží Ústavního soudu ze dne 19.11.1996, sp. zn. Pl. ÚS 1/96

⁹² GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 137., 138.

⁹³ Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 25.1.1996, sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96

*okolnosti spojené s podpisem smlouvy a následné jednání účastníků po podpisu smlouvy.*⁹⁴

Za jednu z příčin dekonstrukce práva považuje Pavel Holländer bouřlivé dějiny Evropy dvacátého století spojené s „novými začátky“.⁹⁵ V českém prostředí se tyto projevy mj. několikerými výraznými proměnami českého, resp. československého, právního řádu. To má vliv i na aplikovatelnost výsledků historického výkladu, neboť recentní smysl určitého ustanovení může být v rámci právního řádu, který prošel výraznou obměnou a nadto je naplněn jinými hodnotami, výrazně odlišný od smyslu, jaký mu přikládal historický zákonodárce. Použitelnost výsledků historického výkladu pro výklad teleologický je tak umenšen.

V souvislosti s historickým výkladem lze zmínit institut pozměňovacích návrhů v rámci legislativního procesu mající vliv na možnost zjistit smysl vykládaného normativního textu z důvodové zprávy. Součástí návrhu zákona musí být i důvodová zpráva. V rámci legislativního procesu je však možné k návrhu podat návrh pozměňovací, který již důvodovou zprávu obsahovat podle stávající právní úpravy nemusí, navíc i k pozměňovacím návrhům lze podávat další pozměňovací návrhy. V případě, kdy zákon je schválen ve znění pozměňovacích návrhů, nezbývá než ke zjištění důvodů přijetí pozměňovacích návrhů použít např. stenozáznamy ze schůze komory Parlamentu ČR.⁹⁶ Neexistence důvodové zprávy v případě schválených pozměňovacích návrhů působí na právní řád dekonstrukčně. Nemá sice vliv na vlastní normativní text, nelze tak hovořit o přímém dekonstrukčním působení, ale negativně ovlivňuje „snadnost“ interpretace normativního textu. Proto, podle mého názoru, o nepřímém dekonstrukčním vlivu již hovořit lze. De lege ferenda je tak vhodné uvažovat o změně tohoto institutu ve smyslu povinnosti připojit k pozměňovacímu návrhu i důvodovou zprávu.

⁹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 14.4.2005, sp. zn. I. ÚS 625/03

⁹⁵ HOLLÄNDER, Pavel. Savignyho paradigma v době dekonstrukce práva. In: GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan; WINTR, Jan. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 35., 36.

⁹⁶ srov. KYSELA, Jan. Zákonodárny proces v České republice jako forma racionálního právního diskursu? In. *Právník*. Praha: Ústav státu a práva, 2005, č. 6., s. 598.

2.2.5. Teleologický výklad

Jak jsem uvedl výše, teleologický a historický výklad bývají označovány jako metody výkladu *e ratio legis*. Jejich povaha je však odlišná. Historickým výkladem nalézáme historický subjektivní výkladový cíl. Zjišťujeme, jaký význam normativnímu textu přikládal jeho autor (historický zákonodárce). „*Jde tak o zjištění skutečné vůle zákonodárce, bez ohledu na to, do jaké míry se mu tato vůle podařila v jeho textu vyjádřit.*“⁹⁷ Naproti tomu teleologickým výkladem nalézáme recentní objektivní výkladový cíl. Hledáme tedy význam normativního textu právního předpisu, o kterém lze mít za to, že by jej normativnímu textu přikládal adresát v okamžiku, kdy právní norma vyjádřená normativním textem právního předpisu regulovala adresátovo jednání.⁹⁸

Pro teleologický výklad je zásadní předpoklad hodnotové koherence právního řádu, resp. koherence vnitřního systému práva.⁹⁹ Vnitřní systém práva je možné popsat jako teleologickou a hodnotovou souvztažnost konkrétních právních norem a obecných právních principů, jako síť vzájemných vazeb mezi nimi.¹⁰⁰ Při interpretaci normativního textu jde o to, aby interpretací odhalená právní norma co nejvíce do této sítě zapadala. Vychází se tak z předpokladu racionálního zákonodárce, který vytváří hodnotově bezrozporný právní řád.¹⁰¹ Slovy Jana Wintra: „*Za teleologický výklad můžeme považovat i výklad právní normy v duchu účelů a hodnot celého právního řádu.*“¹⁰²

Výše uvedený autor chápe teleologický výklad velmi široce a jako jeho součást řadí i mj. užití právních principů, když jako zásady teleologického výkladu uvádí *zásadu zohlednění principů právního odvětví a zásadu výkladu v souladu s ústavními principy a hodnotami.*¹⁰³

⁹⁷ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 82.

⁹⁸ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 84.

⁹⁹ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 124.

¹⁰⁰ SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení. Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, s. 101.

¹⁰¹ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 153.

¹⁰² WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 123.

¹⁰³ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 123. – 167.

Na tomto místě si dovoluji krátké odbočení. Podle mého názoru nelze vést ostrou dělící čáru mezi *zásadou výkladu v souladu s ústavními principy a hodnotami* (zásadou výkladu teleologického) a *zásadou ústavně konformního výkladu* jakožto součástí výkladu systematického. Ačkoli pro teleologický výklad je zásadním hlediskem vnitřní systém práva (u výkladu systematického je zásadním hlediskem systém práva vnější), nelze pominout hierarchizaci právních předpisů (tedy vnější systém práva), z nichž jsou právní principy dovozovány. S jistou dávkou zobecnění tak lze pojem ústavně konformního výkladu užít k vyjádření obou zásad, což ostatně činí i Ústavní soud.

Aniž mám v úmyslu předjímat závěr své práce, chci na tomto místě poznamenat, že užití široce chápaného teleologického výkladu vidím jako možné východisko z problémů interpretace právních předpisů zapříčiněných dekonstrukcí práva.

2.2.6. *Metoda proporcionality*

Základní práva a svobody a veřejná dobra¹⁰⁴ svou povahou odpovídají právním principům a nikoli klasickým právním pravidlům.¹⁰⁵ Jak bude ukázáno v kapitole 3.1. jednotlivá základní práva a příp. i veřejná dobra se při interpretaci normativního textu mohou při řešení konkrétních případů dostávat do vzájemného konfliktu.

V „Alexyovském“ chápání jsou právní principy příkazy k optimalizaci.¹⁰⁶ „*Příkaz k optimalizaci ... znamená příkaz aplikovat princip co neoptimálněji, co nejvíce to dovolí ostatní kolidující právní principy.*“¹⁰⁷ Při vzájemné kolizi právních

¹⁰⁴ Ústavní soud někdy používá pojem „veřejný statek“. srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 9.10.1996, sp. zn. Pl. ÚS 15/96 a nálezy Ústavního soudu ze dne 28.1.2004, sp. zn. Pl. ÚS 41/02

¹⁰⁵ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 60. Lze zmínit poněkud jiný názor Jana Tryzny: *Jednotlivým ustanovením na ústavní úrovni lze jen obtížně přiznat povahu principů, protože pak by to také znamenalo, že nemusí být aplikována nikdy. Povahu principů mají spíše důsledky těchto pravidel.* TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace. K vlivu právních principů na právní argumentace při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010, s. 264.

¹⁰⁶ HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 146.

¹⁰⁷ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 50.

principů (základních práv a veřejných dober) je tak nutné optimalizovat míru jejich naplnění. K tomu slouží metoda proporcionality.¹⁰⁸

Charakteristickou vlastností této metody je posuzování nejen právních, ale i faktických okolností. Z těchto důvodů je postup v rámci metody proporcionality rozdělen do tří dílčích kroků, majících usnadnit argumentaci o proporcionalitě kolidujících základních práv a veřejných dober.¹⁰⁹

V prvním kroku (testu vhodnosti) je třeba posoudit, zda právní úprava omezující určité základní právo, resp. veřejné dobro, umožňuje ochranu jiného ústavního principu.¹¹⁰ Pokud právní úprava vůbec neumožňuje ochranu jiného ústavního principu, nelze ji shledat přiměřenou. Rozhodující přitom je, zda posuzovanou právní úpravou ochrany mohlo být dosaženo. Není tedy důležité, zdali ochrany dosaženo skutečně bylo. Z toho vyplývá, že v prvním kroku jsou posuzovány zejména okolnosti faktické.¹¹¹

Ve druhém kroku (testu potřebnosti) je posuzováno, zda nebylo možné zvolit jinou právní úpravu, která by umožňovala stejnou (míru) ochranu ústavního principu (základního práva či veřejného dobra), avšak nedocházelo by k omezení jiného ústavního principu (základního práva či veřejného dobra).¹¹² Tedy obstát může jen taková právní úprava, která nezasahuje do základních práv v míře větší, než je nezbytně nutné. V testu potřebnosti se opět zkoumají faktické okolnosti, na rozdíl od testu vhodnosti se zde nejedná o možnost dosáhnout ochrany základního práva, ale o dosažení ochrany základního práva odlišnou právní úpravou méně invazivní do jiného základního práva.¹¹³

V kroku třetím (vlastním testu proporcionality) užívá Ústavní soud tzv. vážící formulí skládající se z empirických, systémových, kontextových i hodnotových argumentů, pomocí nichž lze určit základní právo či veřejný statek, který v daném

¹⁰⁸ HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 165.

¹⁰⁹ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, s. 98.

¹¹⁰ srov. náleží Ústavního soudu ze dne 12.10.1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94

¹¹¹ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, s. 101.

¹¹² Nález Ústavního soudu ze dne 12.10.1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94

¹¹³ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, s. 103.

případě převáží.¹¹⁴ „Empirickým argumentem lze chápat faktickou závažnost jevu, jenž je spojen s ochranou určitého základního práva.... Systémový argument znamená zvažování smyslu a zařazení dotčeného základního práva či svobody v systému základních práv a svobod.... Kontextovým argumentem lze rozumět další negativní dopady omezení jednoho základního práva v důsledku upřednostnění jiného.... Hodnotový argument představuje zvažování pozitiv v kolizi stojících základních práv vzhledem k akceptované hierarchii hodnot.“¹¹⁵

Zvláštní kategorií jsou základní práva vyjmenovaná v čl. 41 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Jedná se o některá hospodářská, sociální a kulturní práva, která vyžadují bližší specifikaci zákonem. Pro přezkum tato práva konkretizující právní úpravy používá Ústavní soud čtyř krokový test racionality.¹¹⁶

V rámci metody proporcionality tedy zkoumáme, zda právní úprava resp. interpretační závěry na základě ní učiněné splňují v jednotlivých krocích požadovaná kritéria. V případě nesplnění kritérií je nutné takový interpretační závěr odmítnout, a pokud není možné na základě právní úpravy učinit interpretační závěr jiný, pak tuto pro rozpor s ústavou zrušit.

Metoda proporcionality je tak vhodným nástrojem v situaci, kdy kvůli dekonstrukci práva nelze právní normu odhalit tzv. standardními interpretačními

¹¹⁴ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, s. 108.

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 12.10.1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94

¹¹⁶ BARTOŇ, Michal; KRATOCHVÍL, Jan; KOPA, Martin; TOMOSZEK, Maxim; JIRÁSEK, Jiří; SVAČEK, Ondřej. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 100., 104. O povaze práv uvedených v čl. 41 odst. 1 Listiny základních práv a svobod nepanuje v právní teorii shoda. Jsou chápána jednak jako principy objektivního ústavního práva, jednak jako subjektivní základní práva. srov. WAGNEROVÁ, Eliška. Všeobecná deklarace lidských práv jako milník mezi epochami. *Jurisprudence*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, č. 5., s. 7., dále srov. KRATOCHVÍL, Jan. Judikovatelnost sociálních práv: nějaké mezery? *Právník*. Praha: Ústav státu a práva, 2007, č. 11., s. 1161. – 1188. Podle Jana Musila, by Ústavní soud měl i v případě sociálních práv aplikovat test proporcionality. MUSIL, Jan. Soudní ochrana sociálních práv. In. GERLOCH, Aleš; ŠTURMA, Pavel. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011, s. 78. Vlastní test racionality formuloval Ústavní soud takto: 1. Vymezení smyslu a podstaty sociálního práva, tedy jeho esenciálního obsahu. 2. Zhodnocení, zda se zákon nedotýká samotné existence sociálního práva nebo skutečné realizace jeho esenciálního obsahu. 3. Posouzení, zda zákonná úprava sleduje legitimní cíl; tedy zda není svévolným zásadním snížením celkového standardu základních práv. 4. Zvážení otázky, zda zákonný prostředek použitý k jeho dosažení je rozumný (racionální), byť nikoliv nutně nejlepší, nejvhodnější, nejučinnější či nejmoudřejší. Nález Ústavního soudu ze dne 24.4.2012, sp. zn. Pl. ÚS 54/10

metodami a v rámci užitých tzv. nadstandardních interpretačních metod resp. výkladu teleologického – *zásady výkladu v souladu s ústavní i principy a hodnotami*

- kolidují právní principy a základní práva a svobody, a tak je nutné rozhodnout, které budou mít v konkrétním případě přednost.

3. Řešení problémů dekonstrukce práva

V následující části chci ukázat, jakým užitím interpretačních metod se české soudy vypořádaly se třemi konkrétními projevy procesu dekonstrukce právního řádu.

Při řešení praktických případů musí každý řešitel, nejen orgán veřejné moci aplikující právo, odpovědět mimo jiné na tři otázky: Jaký právní předpis (ustanovení) na jím řešený případ dopadá? V jakém znění jej aplikovat? A případně, je tento právní předpis (ustanovení), v daném znění, v souladu s ústavou České republiky? Těmto otázkám odpovídá i výběr jednotlivých problémů.

Vznik nových právních odvětví stojících na pomezí práva veřejného a soukromého a stále zvětšující se počet právních předpisů i v rámci jednoho právního odvětví, má za následek, že ve snaze zjistit, jaký právní předpis použít, se řešitel může dostat do situace, kdy na jím řešený případ bude dopadat právních předpisů více. Pokud zákonodárce výslovně neurčí, jakého právního předpisu se má užit, je tato kolize tradičně řešena pomocí tzv. derogačních pravidel.¹¹⁷ Právě problému s užitím derogačního pravidla *lex specialis derogat legi generali* se zabývá kapitola 3.1.

S otázkou, v jakém znění právní předpis aplikovat, můžeme spojit i otázku, zda aplikovat právní předpis platný dříve, nebo právní předpis platný později. Tento problém kolize staré a nové právní úpravy řeší zákonodárce v tzv. intertemporálních ustanoveních. Absenci intertemporálních ustanovení v právních předpisech, jež by bylo možné v konkrétním případě aplikovat, považuje Pavel Holländer za jeden z průvodních jevů dekonstrukce práva.¹¹⁸ V případě zákonodárcova opomenutí je na řešiteli, aby interpretací příslušných právních předpisů zjistil, jakou právní úpravu užit. Tomuto se věnuje kapitola 3.2.

Otázce ústavnosti předpisu (ustanovení), resp. možností jej interpretovat ústavně konformním způsobem, se v každodenní praxi značná část řešitelů jistě věnovat nebude. Zvětšující se dynamika právního řádu však způsobuje, že řada předpisů

¹¹⁷ HANUŠ, Libor. K materiální derogaci (interpretačním derogačním pravidlům). *Právní rozhledy*. Praha: C.H.Beck, 2005, č. 24, s. 898.

¹¹⁸ HOLLÄNDER, Pavel. Savignyho paradigma v době dekonstrukce práva. In: GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan; WINTR, Jan. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 37.

(ustanovení) nemůže být podrobena přezkumu souladu s ústavou dříve, než jsou tyto předpisy (ustanovení) zrušeny. Soudím, že vzhledem k závažnosti důsledků vyplývajících z nemožnosti určitý předpis (ustanovení) interpretovat ústavně konformním způsobem, je vhodné se této problematice věnovat (viz kapitola 3.3.).

3.1. Problém s uplatněním pravidla *lex specialis*

Při zvažování, jaká právní úprava na určitý skutkový stav dopadá, může nastat situace střetu dvou právních předpisů, ustanovení, stejné právní síly. Tato kolize je tradičně řešena použitím zásady systematického výkladu - *lex specialis derogat legi generali*, zvláštní právní úpravě je třeba dát přednost před úpravou obecnou.¹¹⁹ Vychází se z předpokladu, že zákonodárce stanovil odlišný režim jen pro zvláštní případ, přičemž obecnou úpravu rušit nechtěl.¹²⁰ Musí tak být dána přednost úpravě zvláštní, v opačném případě by pro úpravu speciální nezbyl aplikační prostor.¹²¹ Zásada *lex specialis derogat legi generali* je tak jedním z tzv. derogačních pravidel.¹²² Obecná právní norma se v tomto případě nezrušuje, nedochází k zániku její platnosti, nýbrž se na daný případ pouze neaplikuje.

Jako příklad použití zásady *lex specialis derogat legi generali* může sloužit rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23.4.2012, sp. zn. 5 Afs 47/12.

Pro rozhodnutí věci bylo třeba určit délku prekluzivní lhůty pro vyměření celního dluhu. Celní zákon¹²³ však otázku zániku práva vyměřit celní dluh neupravil. Tuto otázku však upravoval § 4 odst. 2 zákona o soustavě daní¹²⁴ a zároveň i § 47 odst. 1 zákona o správě daní a poplatků¹²⁵. Nejvyšší správní soud k tomu konstatoval: „*Pro zodpovězení této otázky je pak podstatné posouzení jejich vzájemného vztahu, neboť tyto právní předpisy obsahovaly „konkurenční právní úpravu“, tedy tutéž materii, ale v různém rozsahu. V takovém případě je proto na místě aplikace zásady lex specialis derogat legi generali, přičemž „vzniká-li konflikt mezi obecným a zvláštním pravidlem, lze se domnívat, že zákonodárce se*

¹¹⁹ Aplikace pravidla *lex specialis derogat legi generali* má přednost před aplikací pravidla *lex posterior derogat legi priori*. viz HANUŠ, Libor. K materiální derogaci (interpretačním derogačním pravidlům). *Právní rozhledy*, Praha: C.H.Beck, 2005, č. 24, s. 901.

¹²⁰ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 37.

¹²¹ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 82.

¹²² Mimo zmíněnou zásadu sem lze řadit zásady *lex superior derogat legi inferiori* a *lex posterior derogat legi priori*. viz HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 222.; srov. WEYR, František. *Teorie práva*. Praha: Wolterskluwer ČR, 2015, s. 128.

¹²³ z. č. 13/1993 Sb., celní zákon, ve znění účinném do 30.6.1997

¹²⁴ z. č. 212/1992 Sb., o soustavě daní

¹²⁵ z. č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků

prostřednictvím zvláštního zákona chtěl od obecného pravidla odchýlit“ (Ch. Perelman, Logique Juridique. Paris 1976, cit. dle německého překladu Juristische Logik als Arumentationslehre. Freiburg-München 1979, s. 65). V případě konfliktu dvou úprav jednoduchého práva stejné právní síly, jež jsou ve vztahu překrývání, je pak určení toho, která je úpravou obecnou a která speciální, dáno předmětem řízení.... Pokud tedy zvláštní zákon, zde zákon o správě daní a poplatků, upravuje některé procesní otázky odlišně od zákona o soustavě daní, je třeba vycházet ze zákona o správě daní a poplatků, jako zákona speciálního, neboť vztah těchto zákonů v rozhodné otázce není výslovně upraven jinak a předmětem řízení, jehož obnovy se stěžovatel domáhá, je daň z přidané hodnoty a daň spotřební, rovněž z tohoto důvodu je na místě aplikovat zákon o správě daní a poplatků, který jejich správu upravuje.“¹²⁶

„Vznik“ nových právních odvětví, které svým charakterem stojí na pomezí práva veřejného a soukromého, např. zdravotnické právo¹²⁷, a dále vzrůstající počet právních předpisů v rámci jednoho právního odvětví, způsobují nejistotu při určení, která z „kolizních“ právních úprav je úpravou obecnou. Slovy Pavla Holländera: „Pokud právní řád nenabízí *prima facie* hledisek pro určení *legi specialis* a *legi generalis*, nelze než opět konstatovat důvod neurčitosti normativních premis aplikace práva, a tudíž důvod dalšího otevírání textury práva.“¹²⁸

Takový stav právního řádu klade značné nároky na interpreta ve snaze zjistit, jaká právní norma na jím řešený případ dopadá. Nelze určit jednotný metodický postup vedoucí k řešení takových případů. Lze však konstatovat, že interpret musí užít celou škálu interpretačních metod počínaje metodou jazykového výkladu a konče metodou ústavně konformního výkladu.

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23.4.2012, sp. zn. 5 AfS 47/12

¹²⁷ Mezi základní právní předpisy zdravotnického práva se řadí z. č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (s převážně veřejnoprávními prvky) a také z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník viz ŠUSTEK, Petr; HOLČAPEK, Tomáš. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 32.

¹²⁸ HOLLÄNDER, Pavel. Savignyho paradigma v době dekonstrukce práva. In: GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan; WINTR, Jan. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 39.; k otevřené textuře práva viz HART, Herbert Lionel Adolphus. *Pojem práva*. Přeložil: FANTYS, Petr. vyd. 1. Praha: Prostor, 2004, s. 132.

Jako příklady takto interpretačně náročných případů souvisejících s problémem určení obecné a speciální právní úpravy lze uvést dva významné nálezy Ústavního soudu – nález ze dne 28.1.2004, sp. zn. Pl. ÚS 41/2002, resp. nález ze dne 28.7.2005 ve věci sp. zn. III. Ús 648/04.

3.1.1. Pl. ÚS 41/2002

V uvedené věci šlo o určení, zda obhájce musí být prověřen Národním bezpečnostním úřadem, aby se pro účely trestního řízení mohl seznámit s utajovanými skutečnostmi.

Podle § 42 odst. 1 zákona o ochraně utajovaných skutečností¹²⁹, ve znění účinném do 11.7.2002, se bezpečností prověrka neprovádí u poslanců a senátorů s výjimkou členů kontrolních orgánů podle zvláštních zákonů a u advokátů. Novelou¹³⁰ zákona o ochraně utajovaných skutečností byli advokáti odstraněni z výčtu osob, u nichž se bezpečnostní prověrka neprovádí podle výše uvedeného ustanovení. Ustanovení trestního řádu upravující poučovací a oznamovací povinnost orgánů činných v trestním řízení vztahující se k otázkám ochrany utajovaných skutečností nebo speciální podmínky přístupu k utajovaným skutečnostem ze strany zmocněnce zúčastněné osoby a poškozeného či vyloučení veřejnosti z hlavního líčení však změněna nebyla.

Pro úplnost je nutné dodat, že § 38 odst. 7 zákona o ochraně utajovaných skutečností odkazoval na zvláštní právní předpis upravující způsob určení osoby v rozsahu potřeby k seznámení s utajovanou skutečností v občanském soudním řízení a v soudním řízení správním.¹³¹

Při posouzení věci Ústavní soud postupoval v několika krocích. Nejprve určil možné interpretační alternativy a následně tyto posoudil z hlediska souladu s ústavou.

¹²⁹ z. č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů

¹³⁰ z. č. 310/2002 Sb.

¹³¹ V občanském soudním řízení se jednalo o § 40a odst. 1 z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v soudním řízení správním to byl § 45 a §64 z. č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

V rámci prvního kroku bylo nutné posoudit vztah zákona o ochraně utajovaných skutečností a trestního řádu, resp. určit, který z nich obsahuje úpravu obecnou a který úpravu speciální.

Jazykovým výkladem bylo možné dovodit jako *lex specialis* zákon o ochraně utajovaných skutečností, jelikož tento nezakotvoval pro trestní řízení obdobný odkaz na užití zvláštního zákona, jako v případě občanského soudního řízení a soudního řízení správního v § 38 odst. 7. Navíc § 42 odst. 1 zákona o ochraně utajovaných skutečností taxativně vymezil okruh osob, u nichž se bezpečnostní prověrka neprovádí. Použitím argumentu *a contrario* je možné dovodit povinnost u osob ostatních bezpečnostní prověrku provést.

K odlišným závěrům lze dojít užitím výkladu teleologického, resp. zásady vyloučení absurdních závěrů a objektivně teleologického výkladu.

Vyloučení absurdních závěrů lze v tomto případě spatřovat v odmítnutí výkladu, který by znamenal nutnost advokátů v trestním řízení projít bezpečnostní prověrkou, zatímco vzhledem k § 38 odst. 7 zákona o ochraně utajovaných skutečností by k seznámení se se stejnými skutečnostmi v občanském soudním řízení nebo v soudním řízení správním žádnou bezpečnostní prověrku absolvovat nemuseli.

V případě objektivního teleologického výkladu argumentuje Ústavní soud principiální odlišností rolí, které advokát plní podle zákona o advokacii¹³² a podle procesních řádů. Pokud vykonává činnost podle § 56 zákona o advokacii (spravuje cizí majetek), podléhá podle § 42 odst. 1 zákona o ochraně utajovaných skutečností bezpečnostní prověrce, nestanoví-li zvláštní zákon jinak. Těmito zákony jsou podle § 38 odst. 7 zákona o utajovaných skutečnostech občanský soudní řád a soudní řád správní. K tomu Ústavní soud dodává: „*Samotná odkazující norma přitom přednost speciality k obecnosti nezakládá, plní toliko funkci informační (v této souvislosti je namíste rovněž upozornit na skutečnost, že navzdory zákonodárcem zvolené formulaci nejde v případě § 38 odst. 7 zákona č. 148/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o delegaci, nýbrž jde o odkaz – delegace je totiž pojmově spjata s hierarchií právní síly normy zmocňovací a normy delegované). Z absence normy odkazující v § 38 odst. 7 zákona č. 148/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů, na zvláštní předpis upravující trestní řízení tudíž a contrario přednost obecné úpravy*

¹³² z. č. 85/1996 Sb., o advokacii ve znění z. č. 228/2002 Sb.

v zákoně o utajovaných skutečnostech před zvláštní úpravou přístupu advokáta v roli obhájce v trestním řízení k utajovaným skutečnostem obsaženou v trestním řádu dovést nelze.¹³³

O rozporu s principem vnitřní bezrozpornosti a konzistentnosti právního řádu výše uvedeného jazykového výkladu podle Ústavního soudu svědčí skutečnost, že zákonodárce neupravil důvody vyloučení zvoleného obhájce a zproštění ustanoveného obhájce v trestním řádu způsobem, který by odpovídal požadavku pro seznámení se s utajovanými skutečnostmi v rámci trestního řízení postoupit bezpečnostní prověrku dopadajícího na advokáta.

Na této úrovni Ústavní soud uzavírá, že z takto vyložené rekonstrukce relevantního platného jednoduchého práva plyne závěr, dle něhož seznamování advokáta s utajovanými skutečnostmi v roli obhájce v trestním řízení je upraveno trestním řádem.

Z výše uvedeného vyplývá, že užitím různých interpretačních metod bylo na úrovni „jednoduchého práva“ možné dojít k různým výsledkům. Ačkoli podle jazykového výkladu upravoval seznamování advokátů s utajovanými skutečnostmi v trestním řízení zákon o ochraně utajovaných skutečností, po provedení teleologického výkladu bylo možné přijmout závěr, že oním *lex specialis* je trestní řád.

Po takto provedené interpretaci jednoduchého práva přistoupil Ústavní soud k ústavněprávnímu posouzení obou výkladových alternativ.

Ústavní soud aplikoval test proporcionality k posouzení v kolizi stojícího veřejného statku – bezpečnosti státu (jejímž komponentem je ochrana utajovaných informací) – a základních práv - práva obviněného na obhajobu¹³⁴, práva vyjadřovat se ke všem v řízení prováděným důkazům¹³⁵, práva plynoucího z principu rovnosti „zbraní“¹³⁶.

V prvním kroku (posouzení vhodnosti úpravy z hlediska možného naplnění sledovaného účelu) Ústavní soud konstatoval, že bezpečnostní prověrky advokátů

¹³³ Nález Ústavního soudu ze dne 28.1.2004, sp. zn. Pl. ÚS 41/02

¹³⁴ viz čl. 40 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

¹³⁵ viz čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

¹³⁶ viz čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod

představují efektivní prostředek k dosažení sledovaného cíle – ochrany utajovaných informací. V rámci druhého kroku (posouzení potřebnosti dané úpravy) Ústavní soud deklaroval možnost dosáhnout sledovaného cíle prostředky mírnějšími, jež by nezasahovaly základní práva obviněného (poučením o povinnostech plynoucích ze zákona o utajovaných skutečnostech, poučení o příp. trestních sankcích, povinnost mlčenlivosti podle zákona o advokacii). Třetí krok (vlastní poměřování v kolizi stojících základních práv, resp. veřejného statku) již nebyl třeba. Ústavní soud tak konstatoval: „*Vede-li příkaz k optimalizaci dosažení obou v kolizi stojících ústavním pořádkem garantovaných hodnot k závěru o ústavní neakceptovatelnosti bezpečnostních prověrek advokátů za účelem přípustnosti seznamování se s utajovanými skutečnostmi v roli obhájců v trestním řízení a zároveň o přijatelnosti těch podmínek seznamování obhájců s utajovanými skutečnostmi, jež jsou zakotveny v trestním řádu a jež neomezují základní práva na obhajobu, rovnost zbraní a práva vyjadřovat se k všem důkazům, pro posouzení ústavnosti § 43 odst. 1 zákona č. 148/1998 Sb. z uvedeného plyne nutnost aplikovat princip priority ústavně konformní interpretace před derogací.*“¹³⁷

Jinými slovy, Ústavní soud došel k závěru, že příslušná ustanovení trestního řádu jsou v tomto případě úpravou speciální ve vztahu k zákonu o ochraně utajovaných skutečností.

3.1.2. III. ÚS 648/2004

Ve věci sp. zn. III. ÚS 648/04 Ústavní soud posuzoval, zda úpadcův přeplatek na dani vzniklý po prohlášení konkursu může správce daně použít na úhradu daňového nedoplatku vzniklého před prohlášením konkursu. Stejně jako v předchozím případě bylo nutné určit, v jakém vzájemném vztahu je - v tomto případě - zákon o konkursu a vyrovnání¹³⁸ a zákon o správě daní a poplatků¹³⁹ - který z nich je zákonem speciální a který zákonem obecným.

¹³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 28.1.2004, sp. zn. Pl. ÚS 41/02

¹³⁸ z. č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání ve znění účinném do 31.12.2002

¹³⁹ z. č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků ve znění účinném do 31.12.2002

Podle § 37a odst. 1 zákona o dani z přidané hodnoty¹⁴⁰ se v důsledku vyměření nadměrného odpočtu vzniklý vratitelný přeplatek vrátí plátcí.

Podle § 59 odst. 3 písm. e) a § 64 odst. 2 zákona o správě daní a poplatků lze daň platit přeplatkem na dani jiné, resp. přeplatek se použije na úhradu případného nedoplatku u jiné daně. Dále dle § 33 odst. 3 zákona o konkursu a vyrovnání k úhradě pohledávek konkursních věřitelů nelze použít prostředky, s nimiž je možné podle zvláštního zákona naložit jen stanoveným způsobem. Zároveň podle § 40 odst. 11 zákona o správě daní a poplatků se prohlášením konkursu daňové řízení nepřerušuje.

Na druhou stranu podle § 14 odst. 1 písm. i) zákona o konkursu a vyrovnání je započtení na majetek patřící do podstaty nepřípustné. Podle § 32 odst. 4 téhož zákona jsou pohledávkami první třídy nároky úpadcových zaměstnanců z pracovněprávních vztahů vzniklé poslední tři roky před prohlášením konkursu, nároky účastníků z penzijního připojištění se státním příspěvkem a pohledávky výživného ze zákona. Pohledávkami druhé třídy jsou pohledávky ostatní. *A contrario* tedy daňové pohledávky státu jsou v konkursním řízení pohledávkami druhé třídy.

Výše uvedená ustanovení lze interpretovat dvojím způsobem. Podle prvního, prohlášení konkursu není překážkou započtení vratitelného přeplatku na jinou dlužnou daň. § 37a odst. 1 zákona o dani z přidané hodnoty stanoví vrácení přeplatku plátcí je úpravou obecnou, k níž zvláštní úpravou, mající přednost, jsou ustanovení § 59 odst. 3 písm. e), § 40 odst. 11 a § 64 odst. 2 zákona o správě daní a poplatků, podle nichž se přeplatek použije na úhradu nedoplatku u jiné daně. Přičemž § 14 odst. 1 písm. i) zákona o konkursu a vyrovnání se na daný vztah neuplatní, neboť v něm obsažená úprava se týká pouze vztahů soukromoprávních.

Druhá interpretační varianta spočívá v tom, že § 14 odst. 1 písm. i) zákona o konkursu a vyrovnání se vztahuje nejen na soukromoprávní vztahy, nýbrž i na vztahy veřejnoprávní. V takovém případě by bylo nutné posoudit, zda § 14 odst. 1 písm. i) zákona o konkursu a vyrovnání obsahuje speciální právní úpravu k § 59 odst. 3 písm. e), § 40 odst. 11 a § 64 odst. 2 zákona o správě daní a poplatků.

¹⁴⁰ z. č. 588/1992 Sb., o dani z přidané hodnoty ve znění účinném do 30.4.2004

K otázce přípustnosti započtení soukromoprávní a veřejnoprávní pohledávky Ústavní soud uvedl: „*Posouzení přípustnosti takového započtení odvisí od konkrétní pozitivně právní úpravy. Lze v této souvislosti odkázat na právní názor obsažený v nálezu Nejvyššího správního soudu ČSR ze dne 14. října 1932 č. 15.605 (Boh. A 10072/32) dle něhož „k tomu, aby právního institutu kompensace, zavedeného v právu soukromém, mohlo být použito též v oboru práva veřejného, je zapotřebí zvláštního právního předpisu.*“¹⁴¹

Z hlediska jednoduchého práva nebylo možné určit, zda § 14 odst. 1 písm. i) zákona o konkursu a vyrovnání dopadá pouze na soukromoprávní, nebo i na veřejnoprávní pohledávky, neboť „...*i předpis povahou veřejnoprávní může obsahovat ve svých ustanoveních pojmy práva soukromého.*“¹⁴²

Při ústavněprávním posouzení Ústavní soud vyšel z účelu zákona o konkursu a vyrovnání, jímž je mj. ochrana práv věřitelů dlužníka. Vztaženo na § 14 odst. 1 písm. i) tohoto zákona je možné dojít k závěru, že zákaz započtení, v něm uvedený, se vztahuje nejen na pohledávky soukromoprávní, ale i na pohledávky veřejnoprávní. Tento výklad je v souladu s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť je zachována rovnost vlastnických práv věřitelů, přičemž stát, resp. správce daně, v tomto případě není nijak znevýhodněn, nedochází u něj k újmě větší než u ostatních věřitelů. Opačný výklad, tedy zvýhodnění postavení státu a znevýhodnění ostatních věřitelů úpadce, by ve svém důsledku vedl k omezení jejich základního práva – práva vlastnit majetek – a byl by v rozporu i s čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod – při výkladu právní předpisů šetřit podstatou a smyslem základních práv.

S ohledem na požadavek priority ústavně konformního výkladu, v tomto případě s čl. 4 odst. 4 a čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, Ústavní soud dovodil specialitu § 14 odst. 1 písm. i) zákona o konkursu a vyrovnání k § 59 odst. 3 písm. e), § 40 odst. 11 a § 64 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání.

¹⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 28.7.2005, sp. zn. III. ÚS 648/04

¹⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 28.7.2005, sp. zn. III. ÚS 648/04

3.1.3. Závěr

V prvním případě (Pl. ÚS 41/2002) bylo možné věc posoudit pouze užitím jazykového výkladu. Závěry plynoucí z této výkladové alternativy však neobstály v porovnání se závěry plynoucí z výkladové alternativy druhé. Tato se přitom neomezila pouze na výklad jazykový, nýbrž obsahovala i výklad teleologický (zásadu vyloučení absurdních závěrů a výklad objektivně teleologický). I z hlediska jednoduchého práva, tak bylo možné dojít k přednosti druhé výkladové alternativy. Poměření závěrů plynoucích z výkladových alternativ v testu proporcionality pak vedlo k přednosti výkladové alternativy zahrnující i výklad teleologický.

V druhém případě (III. ÚS 648/2004) bylo třeba pro určení povahy § 14 odst. 1 písm. i) zákona o konkursu a vyrovnání provést teleologický výklad zákona o konkursu a vyrovnání a tento poměřit s požadavky plynoucími zejm. z čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

Lze tedy shrnout, že v případě kolize norem stejné právní síly, při zjištění poměru speciality, je metoda jazykového výkladu „pouze“ výchozím bodem celého interpretačního postupu, přičemž tento je třeba uzavřít výkladem ústavně konformním.

3.2. Nepřípustnost judikatorního dovození retroaktivity právního předpisu při neexistenci intertemporálních ustanovení

V rámci procesu aplikace práva orgán veřejné moci vyhledává a interpretuje relevantní právní normy dopadající na jím posuzovaný skutkový stav.¹⁴³ Přitom se orgán aplikující právo může dopustit nepřípustné retroaktivní interpretace práva, což ve svém důsledku způsobí vydání rozhodnutí, které není v souladu s ústavou České republiky.

Právní řád není v průběhu času neměnný, nýbrž se proměňuje. Díky extenzi práva a zrychlování technického pokroku společnosti dochází k nárůstu počtu novelizací. Ten je často spjat s nepřítomností intertemporálních ustanovení.¹⁴⁴ Absence intertemporálních ustanovení pak klade zvýšené nároky na orgány aplikující resp. interpretující právní normy. Nelze-li ze znění textu právního předpisu přímo zjistit, jakým způsobem zákonodárce řeší „střet“ staré a nové úpravy, musí interpretující orgán nalézt takové řešení, které je v souladu s principy právního státu, až na výjimky, zakazující retroaktivitu. Stejně jako při tvorbě právních norem musí zákonodárce respektovat ústavní normy a principy, i orgán aplikující práva je povinen nalézt taková řešení, jež svou kvalitou dostojí všem nárokům.

3.2.1. *Pravá retroaktivita*

K řádnému plnění regulační funkce právních norem ve společnosti je zapotřebí, aby jejich recipienti věděli (resp. měli možnost vědět) jaká norma, v jaké podobě na jejich jednání dopadá a v jakém časovém úseku jejich jednání upravuje.

¹⁴³ BOGUSZAK, Jiří; ČAPEK, Jiří; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 2. Praha: ASPI, 2004, s. 148.

¹⁴⁴ HOLLÄNDER, Pavel. Savignyho paradigma v době dekonstrukce práva. In: GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan; WINTR, Jan. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 37.; K intertemporálním ustanovením srov. SEDLÁČEK, Jaromír. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 114.,115.

Právní norma reguluje chování svých recipientů pouze v případě, že jednou z jejích vlastností, resp. vlastností právního předpisu, ve kterém je právní norma obsažena, se stane i účinnost. Datum nabytí účinnosti je datem, od kdy právní norma upravuje společenské vztahy.¹⁴⁵ Datum účinnosti musí být stejné nebo pozdější než datum platnosti právního předpisu.¹⁴⁶ V tomto případě je jasné, zda skutečnosti nastalé po datu účinnosti právní normy, tato norma kvalifikuje jako skutečnosti právní (tedy důvody pro vznik, změnu, zánik práv a povinností).

Retroaktivitou rozumíme situaci, kdy právní norma spojuje vznik, změnu nebo zánik subjektivních práv a povinností se skutečnostmi, vyjádřenými v její hypotéze, které nastaly dříve, než právní norma začala upravovat společenské vztahy, tedy skutečnosti, které nastaly dříve, než se právní norma stala účinnou. Vyjádřeno jinými slovy, v minulosti nastalé skutečnosti jsou až v budoucnu platnou a účinnou právní normou kvalifikovány jako právní důvody vzniku, změny nebo zániku práv a povinností.

Recipienti právních norem nemají v takovém případě možnost jednat v souladu s právem (resp. tento soulad je pouze věcí náhody), neboť norma, která jejich jednání reguluje, se stane součástí právního řádu až v budoucnu.

Může dojít i k situaci opačné. Skutečnosti, jež v minulosti byly kvalifikovány jako důvody pro vznik, změnu nebo zánik práv a povinností a měly tak určitou právní relevanci, jsou nově právně irelevantní od počátku, jakoby nikdy právními skutečnostmi vůbec nebyly. I v tomto případě tak adresáti právní normy nemohou jednat v souladu s právem, neboť právní stav existující v době jejich jednání byl nahrazen stavem novým ovšem s účinky *ex tunc*.

Ústavní soud chápe pravou retroaktivitou situaci, kdy „...*lex posterior ruší (neuznává) právní účinky v době účinnosti legis prioris, popřípadě vyvolává nebo spojuje práva a povinnosti subjektů s takovými skutečnostmi, jež v době účinnosti legis prioris neměly povahu právních skutečností.*“¹⁴⁷

¹⁴⁵ BOGUSZAK, Jiří; ČAPEK, Jiří; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 2. Praha: ASPI, 2004, s. 90.

¹⁴⁶ Datum kdy se právní předpis, v němž je právní norma obsažena, stává platnou součástí právního řádu. viz BOGUSZAK, Jiří; ČAPEK, Jiří; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 2. Praha: ASPI, 2004, s. 90.

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 4.2.1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96

Vzhledem k výše uvedenému lze říci, že retroaktivita právních norem je v rozporu s principem právní jistoty, jak jej chápe Jan Wintr, tedy s jasností a určitostí práva, ochranou nabytých práv a s ochranou legitimního očekávání.¹⁴⁸ Z tohoto důvodu platí zákaz obecné nepřipustnosti pravé retroaktivity, ze kterého existují jen omezené výjimky.¹⁴⁹

Situaci, kdy se skutečnostmi existujícími před nabytím účinnosti právní normy tato norma spojuje vznik, změnu nebo zánik práv a povinností s účinností *ex tunc*, nazýváme retroaktivitu pravou.

3.2.2. *Nepravá retroaktivita*

Právní řád se v průběhu času z různých důvodů neustále proměňuje. Dochází tak k situaci, kdy vznik práv a povinností posuzujeme podle právních norem účinných v době nastání právních skutečností, s nimiž tyto právní normy vznik práv a povinností spojovaly. Ovšem později, v souvislosti se změnou nebo zrušením norem platných v době vzniku práv a povinností, může dojít ke změně obsahu těchto práv a povinností, a to bez ohledu na vůli jejich subjektů. Dochází tak k situaci, kterou teorie práva označuje jako nepravou retroaktivitu.¹⁵⁰ Zatímco při pravé retroaktivitě byly práva a povinnosti měněny, rušeny nebo zakládány *ex tunc*, při nepravé retroaktivitě tato změna nastává až *ex nunc*. Nepravá retroaktivita, tedy nepravé zpětné působení, tak vlastně zpětně nepůsobí, pouze mění obsah práv a povinností (vzniklých v minulosti) do budoucna nebo nově práva a povinnosti zakládá na základě skutečností, jež ovšem v minulosti právní normy s tímto vznikem nespojovaly, tedy tyto skutečnosti nebyly v minulosti skutečnostmi právními.¹⁵¹

¹⁴⁸ WINTR, Jan. *Říše principů: obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Karolinum, 2006, s. 206.

¹⁴⁹ například čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod

¹⁵⁰ BOGUSZAK, Jiří; ČAPEK, Jiří; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 2. Praha: ASPI, 2004, s. 92.

¹⁵¹ PROCHÁZKA, Adolf. Retroaktivita zákonů. In: HÁCHA, Emil; HOETZEL, Jiří; WEYR, František; LAŠTOVKA, Karel. *Slovník veřejného práva československého - Svazek III*. Brno: Polygrafia. 1934, s. 800.

U nepravé retroaktivity tak dochází ke střetu principu právní jistoty a principu rovnosti se zákonem¹⁵². Dochází k narušení legitimního očekávání subjektů práva – očekávání, že obsah práv a povinností založených v minulosti se do budoucna nezmění, resp. že jejich chování v minulosti bude do budoucna i nadále právně irelevantní. Na druhou stranu je ale společensky žádoucí, aby obsah určitých společenských vztahů byl v zásadě stejný. Beze změny již existujících vztahů (bez ohledu na vůli subjektů těchto vztahů) by „reakce“ právního řádu na změnu společenské situace byla velmi obtížná. Ve své podstatě se tak jedná o střet stability a dynamiky práva.

3.2.3. Nepřípustnost judikatorního dovození retroaktivity právního předpisu

„Střet“ staré a nové právní úpravy, resp. možné nejasnosti plynoucí ze změny normativní situace by měl primárně řešit zákonodárce. Je žádoucí, aby v tzv. intertemporálních ustanoveních stanovil časové meze působnosti zákona a upravil jeho poměr vůči dříve založeným právním vztahům, resp. dřívějším skutečným, které byly právně irelevantní. V opačném případě, jestliže zákonodárce možnou kolizi právních úprav v určité otázce intertemporálními ustanoveními nevyloučí, či dokonce intertemporální ustanovení do novelizujícího předpisu nezařadí vůbec, možnou kolizi právních úprav je třeba řešit interpretací.

Nutno říci, že ne vždy jsou řešení intertemporalit zvolená zákonodárcem ideální. V některých případech dokonce sama intertemporální ustanovení (místo zabránění retroaktivního působení právních norem) zakládají zpětnou působnost právního předpisu.

Intertemporálním ustanovením zakládajícím retroaktivitu se zabýval Ústavní soud ve věci sp. zn. Pl. ÚS 33/01¹⁵³. Krajský soud v Ostravě, projednávající žalobu proti rozhodnutí finančního ředitelství, kterým bylo zamítnuto odvolání proti dodatečnému platebnímu výměru finančního úřadu o doměření daně z příjmů

¹⁵² GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 93.

¹⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 12.3.2002, sp. zn. Pl. ÚS 33/01

fyzických osob za zdaňovací období roku 1997, podal návrh na zrušení ustanovení čl. III bodu 1 z. č. 210/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje z. č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, v části vyjádřené číslicí a interpunkčním znaménkem "48," pro rozpor s čl. 1 Ústavy České republiky, neboť má retroaktivní účinky. Bodem " 48," čl. I z. č. 210/1997 Sb. byl rozšířen okruh specifických obchodních případů, u kterých správce daně zkoumá sjednané ceny. V případě, že poplatník uspokojivě nedoloží rozdíl mezi sjednanou cenou a cenou sjednávanou v běžných obchodních vztazích mezi nezávislými osobami spojenými jinak než ekonomicky nebo personálně, upraví správce daně základ daně poplatníka o zjištěný rozdíl. Nedostatek uspokojivého vysvětlení ze strany poplatníka zde vede ke změně základu daně a tím i ke změně výše daně. Podle čl. V z. č. 210/1997 Sb. nabyl tento zákon účinnosti dne 1. 1. 1998, avšak napadený čl. III, bod 1 tohoto zákona stanovil použití mj. čl. I bod 48 již pro zdaňovací období 1997. Použití čl. I bod 48 z. č. 210/1997 Sb. pak vedlo k vydání výše uvedeného napadeného dodatečného platebního výměru o doměření daně z příjmů fyzických osob za zdaňovací období roku 1997.

Jinými slovy, rozšířením okruhu specifických obchodních případů, u kterých správce daně zkoumá sjednané ceny, pro zdaňovací období 1997 zákonem účinným až od 1.1.1998 zákonodárce zpětně povýšil původně irelevantní právní skutečnosti na skutečnosti právní s účinky *ex tunc*. Ústavní soud v odůvodnění svého rozhodnutí konstatuje, že mimo striktně omezené výjimky je pravá retroaktivita obecně nepřípustná. Podle něj zákonodárce nemůže střet staré a nové úpravy řešit libovolně, nýbrž musí zvažovat v kolizi stojící ústavně právní principy. Daný případ je porušením oprávněné důvěry daňového poplatníka v právo, neboť ten nemohl předpokládat závadnost svého chování, resp. možnost retroaktivní změny právní úpravy. Vzhledem k nemožnosti ústavní rozpor překlenout výkladem a neexistenci podmínek pro možnost výjimky z obecné nepřípustnosti zpětné působnosti, Ústavní soud svým nálezem zrušil čl. III bodu 1 z. č. 210/1997 Sb., v části vyjádřené číslicí a interpunkčním znaménkem "48,".¹⁵⁴

Předchozí případ lze považovat za výjimečný. Častěji se můžeme setkat se situací, kdy zákonodárce určitý případ „střetu“ staré a nové úpravy neupraví. Orgán aplikující právo pak musí interpretací řešit problém, zda se v minulosti založený

¹⁵⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 12.3.2002, sp. zn. Pl. ÚS 33/01

právní vztah řídí starou, nebo novou úpravou. Tento problém můžeme demonstrovat na případech rozhodování o odměnách a náhradách hotových výdajů advokátů ustavených v trestních věcech obviněným, a to v souvislosti s novelizací trestního řádu¹⁵⁵ zákonem č. 265/2001 Sb.¹⁵⁶ Ústavní soud se k této problematice vyjádřil v celé řadě svých nálezů.¹⁵⁷ Vzhledem ke značné podobnosti skutkového a právního stavu v jednotlivých případech, lze tyto zobecnit do následujícího: § 151 odst. 2 trestní řádu ve znění účinném do nabytí účinnosti novelizujícího z. č. 265/2001 Sb. stanovil, že „*Obhájce, který byl obviněnému ustanoven, má vůči státu nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů podle zvláštního předpisu.*“ Novelizující z. č. 265/2001 Sb. upravil § 151 odst. 2 trestní řádu tím způsobem, že za výše citovanou větu přidal: „*Nárok je třeba uplatnit do jednoho roku ode dne, kdy se obhájce dozvěděl, že povinnost obhajovat skončila, jinak nárok zaniká.*“ Podle původního znění § 151 odst. 3 trestního řádu, bylo možné vzniklý nárok uplatnit až po pravomocném skončení věci. Novela nově stanovila počátek možnosti uplatnění nároku na okamžik, kdy obhájci skončila obhajovací povinnost. Zákonodárce střet původního a novelizovaného znění výše citovaných ustanovení v intertemporálních ustanoveních neupravil. Všem stěžovatelům nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů vznikl před účinností novelizujícího zákona tedy před 1.1.2002. Nárok na odměnu stěžovatelé uplatnili po 11.12.2003 (resp. první z nich 12.12.2003, ostatní později), tedy téměř dva roky po nabytí účinnosti novely, kterou byla zavedena jednorozční prekluzivní lhůta pro uplatnění nároku. Názory obecných soudů, zda se na uvedené případy vztahuje prekluzivní lhůta (příp. od jakého okamžiku začíná běžet), byly různé.

Krajský soud v Brně argumentoval, že novela trestního řádu se vztahuje na právní vztahy vzniklé před její účinností i na právní vztahy, které časově překlenují

¹⁵⁵ z. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹⁵⁶ z. č. 265/2001 Sb., kterým se mění z. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, z. č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

¹⁵⁷ Demonstrativně lze zmínit nálezy Ústavního soudu ze dne 22.11.2004, sp. zn. I. ÚS 287/04, nálezy Ústavního soudu ze dne 15.12.2004, sp. zn. I. ÚS 344/04, nálezy Ústavního soudu ze dne 26.1.2005, sp. zn. IV. ÚS 178/04, nálezy Ústavního soudu ze dne 30.6.2005, sp. zn. II. ÚS 37/04, nálezy Ústavního soudu ze dne 30.6.2005, sp. zn. II. ÚS 444/03, nálezy Ústavního soudu ze dne 24.4.2006, sp. zn. I. ÚS 505/05.

dobu její účinnosti.¹⁵⁸ Podle jeho názoru tak prekluzivní lhůta počala běžet okamžikem vzniku nároku na odměnu, tedy podle původní úpravy pravomocným skončením věci.

Nakonec převládl tento právní názor (s nímž se ztotožnil i Nejvyšší soud): Pokud předchozí úprava pozbyla platnosti a přechodná ustanovení z. č. 265/2001 Sb. neumožňují posoudit nárok podle předpisů účinných v době skončení obhajovací povinnosti, je třeba dovodit, že stěžovatelům začala dnem, ke kterému vstoupila v účinnost nová úprava (tedy 1.1.2002), běžet prekluzivní lhůta.¹⁵⁹ Nemožnost posoudit nárok podle předchozí právní úpravy při neexistenci intertemporálních ustanovení, jež by na tento případ dopadala, tak Nejvyšší soudu dovodil z jejich mlčení. K tomu Ústavní soud dodává: „*Z mlčení přechodných ustanovení zákona může být stejně dobře vyvozeno, že novela se nároků vzniklých za staré právní úpravy netýká.*“¹⁶⁰ Podle názoru Ústavního soudu je nutné provést interpretaci s ohledem na čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod stanovícího zákaz interpretace právních předpisů způsobem, při kterém by nebylo šetřeno podstaty a smyslu základních práv a svobod. Proto „...*výklad provedený Nejvyšším soudem nelze považovat za ústavně konformní, neboť nerespektuje ústavní ochranu poskytovanou již vzniklému nároku majetkové povahy, čímž porušuje čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě (Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod pozn.: O.V.), jakož i čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR.*“¹⁶¹ Jinak řečeno, právní úprava účinná od 1.1.2002 nedopadá na nároky na odměnu a náhradu hotových výdajů vzniklých do 31.12.2001 a prekluzivní lhůta pro tyto nároky běžet vůbec nezačíná.

Argumentaci výše uvedených soudů lze podle mého názoru shrnout následujícím způsobem: Interpretace Krajského soudu v Brně ve své důsledku způsobuje retroaktivní působení právních předpisů - pravou retroaktivitu, neboť stanoví počátek běhu prekluzivní lhůty před účinností právní úpravy tuto lhůtu zavádějící. Navíc v případech, kdy obhajoba skončila dříve než pravomocným skončením věci, posouvá tato interpretace vznik nároku před okamžik stanovený starou právní

¹⁵⁸ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 27.5.2003, sp. zn. 4 To 245/2003

¹⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20.3.2004, sp. zn. 4 Tz 27/04

¹⁶⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 22.11.2004, sp. zn. I. ÚS 287/04

¹⁶¹ Nález Ústavního soudu ze dne 22.11.2004, sp. zn. I. ÚS 287/04

úpravou. Nejvyšší soud, při neexistenci intertemporálních ustanovení, interpretuje ve smyslu retroaktivity nepravé, když začátek běhu prekluzivní lhůty pro nároky vzniklé před účinností nové právní úpravy spojuje až s okamžikem nabytí účinnosti nové právní úpravy. Ústavní soud pak uzavírá, že „*právě přechodná ustanovení stanoví režim (novelou dotčených) právních vztahů vzniklých před jejím vstupem v účinnost. Existující nároky se řídí právními normami účinnými v době jejich vzniku. Později vydané právní normy mohou právní režim vzniklých nároků změnit, avšak musí se tak mj. stát nepochybným projevem vůle zákonodárce.*“¹⁶² Neupravením střetu právních úprav dal zákonodárce orgánům aplikujícím právo prostor k interpretaci, přičemž tyto jsou povinny interpretovat ústavně konformním způsobem, který šetří podstatu a smysl základních práv, jakož i respektovat principy demokratického právního státu, mezi než patří i princip právní jistoty a pod něj podřaditelné principy ochrany legitimního očekávání a ochrany nabytých práv.

Z novějších případů lze poukázat na náleží Ústavního soudu ze dne 25.4.2012, sp. zn. I. ÚS 2989/09, v němž se zabýval stížností proti postupu Pozemkového fondu České republiky při převodu pozemků v souvislosti s vypořádáním restitučních nároků následně potvrzeného rozhodnutími Krajského soudu v Praze a Nejvyššího soudu. Stěžovatelé (jako oprávněné osoby podle zákona o půdě¹⁶³) požádali Pozemkový fond o převod náhradních pozemků, které by nahrazovaly pozemky v jejich vlastnictví. Žádosti bylo rozhodnutím Pozemkového úřadu Praha-západ ze dne 2.9.2005, které nabylo právní moci dne 15.9.2005, vyhověno. Stěžovatelům tak bylo přiznáno právo na převod pozemků do dvou let od nabytí právní moci rozhodnutí. Stěžovatelé podáním učiněným dne 12.10.2005 žádali Pozemkový fond, aby na ně pozemky převedl. Ten mj. argumentoval § 11a zákona o půdě, který byl do zákona o půdě zařazen až novelou¹⁶⁴, účinnou ode dne 14.4.2006, tedy 6 měsíců po podání žádosti o převod pozemků. K převodu pozemků tak nedošlo. Odvolací Krajský soud v Praze k tomu uvedl, že novela zákona o půdě neobsahuje žádná

¹⁶² Nález Ústavního soudu ze dne 22.11.2004, sp. zn. I. ÚS 287/04

¹⁶³ z. č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku

¹⁶⁴ z. č. 131/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 569/1991 Sb., o Pozemkovém fondu České republiky, ve znění pozdějších předpisů

přechodná ustanovení, a tudíž se jí řídí i nároky, které byly uplatněny před nabytím její účinnosti. Nejvyšší soud pak tuto argumentaci potvrdil.¹⁶⁵

Ústavní soud v odůvodnění nálezu, jímž zrušil rozsudek Krajského soudu v Praze i Nejvyššího soudu, argumentoval principem ochrany důvěry občanů v právo a s tím souvisejícím principem zákazu zpětné účinnosti norem, který je sice výslovně uveden jen pro oblast trestního práva, v čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod, ale pro ostatní oblasti práva jej lze dovodit z čl. 1 Ústavy České republiky. Uzavřel, že v uvedeném případě obecné soudy uplatnily při interpretaci a následné aplikaci právních norem retroaktivitu pravou, neboť podle jejich názoru vyjádřeného v odůvodněních, je nutno posuzovat uplatněný nárok stěžovatelů podle právní úpravy účinné až po právní moci rozhodnutí Pozemkového úřadu Praha-západ a následné žádosti stěžovatelů o převod pozemků. Stejně jako ve výše uvedeném problému odměn a náhrad ustavených advokátů v trestních věcech je nutno v případě, kdy zákonodárce „střet“ staré a nové právní úpravy neupraví v intertemporálních ustanoveních, přijmout výklad, který šetří podstatu a smysl základního práva, tedy v tomto případě práva na legitimní očekávání. Odlišný interpretační postup by znamenal porušení čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

3.2.4. Závěr

Výše uvedené je možné zobecnit do následující podoby. Střet staré a nové právní úpravy, dopadající na totožné skutkové situace, musí primárně řešit zákonodárce prostřednictvím intertemporálních ustanovení. Jak bylo ukázáno v prvním příkladu, jeho možnosti při řešení tohoto střetu nejsou neomezené. I on musí respektovat obecný zákaz retroaktivity právních norem, retroaktivity pravé, vyplývající pro oblast trestního práva z čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod, pro ostatní právní oblasti z čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky, ze kterého jsou možné jen striktně omezené výjimky. S vývojem společnosti se však může ukázat jako žádoucí, aby se určitá oblast trvajících společenských vztahů do budoucna změnila. Toho

¹⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.9.2009, sp. zn. 28 Cdo 4916/08

může zákonodárce dosáhnout zařazením intertemporálních ustanovení. V případech střetu staré a nové úpravy pak obecně platí přípustnost nepravé retroaktivity, tedy od nabytí účinnosti nové právní úpravy se touto řídí i právní vztahy vzniklé podle staré právní úpravy. Vznik právních vztahů, právní nároky z nich vyplývající a již vykonaná právní jednání se i nadále řídí zrušenou úpravou.¹⁶⁶

Jestliže zákonodárce intertemporální ustanovení do nové právní úpravy nezařadí, resp. určitý možný střet opomene, otevírá se tím prostor pro orgán aplikující právo pro posouzení, jaká právní úprava na daný případ dopadá. Při možnosti dvou různých výkladů však musí interpret dát přednost tomu, jež naplňuje požadavky ústavně konformního výkladu. V tomto případě jde především o soulad s čl. 1 odst. 1 Ústavy a čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a z nich vyplývajícími principy ochrany nabytých práv, ochrany legitimního očekávání a šetření podstaty a smyslu základních práv.

¹⁶⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 4.2.1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96

3.3. Přezkum neplatných ustanovení Ústavním soudem

Jedním z důsledků častých zákonných novelizací (ve spojitosti s občasnou nepřilíživou kvalitou normotvornou činností Parlamentu České republiky) je situace, kdy soud, resp. jiný orgán veřejné moci, musí v rámci své činnosti aplikovat již změněný či zrušený zákon, přičemž znění zákona, jehož aplikace se předpokládá, není v souladu s ústavním pořádkem, ale v době své účinnosti nebylo podrobeno přezkumu ústavnosti. Samozřejmě, při interpretaci práva, v rámci procesu jeho aplikace, musí soud vyložit zákon primárně ústavně konformním způsobem.¹⁶⁷ Předpokládejme, že v tomto případě nelze domnělý rozpor ústavně konformním výkladem odstranit. Dojde tak k vydání rozhodnutí, které v důsledku aplikace výše uvedeného zákona, zasahuje do ústavně garantovaného základního práva. Tím vyvstává otázka, zda se jedinec může proti takto vydanému rozhodnutí, zasahujícímu do jeho ústavně garantovaných práv, bránit, resp. zda je možné vydání rozhodnutí porušujícího ústavou zaručená práva (na základně aplikace protiústavního zákona) zabránit.

Hned na začátku je nutné říci, že zrušením takto vydaného rozhodnutí, ve snaze naplnit ústavní požadavky svědčící jednomu jedinci, mohou být zasaženy požadavky svědčící jedinci jinému, a sice princip právní jistoty vyvozovaný z čl. 1 odst. 1 Ústavy a z něj vyplývajících principů ochrany nabytých práv a ochrany legitimního očekávání¹⁶⁸, neboť zákon resp. jeho ustanovení, kterého má být k řešení věci použito, byl v rozhodné době platnou součástí právního řádu. Tedy jestliže jedinec jednal v souladu s tímto zákonem, mohl zcela legitimně očekávat, že jedná po právu.

Otázka tedy zní, zda je možné interpretací Ústavy (ve spojení se zákonem o Ústavním soudu¹⁶⁹) dojít k závěru, že takto vydané rozhodnutí lze zrušit, resp. později zrušený či změněný zákon (jeho ustanovení), ve znění, které je pro posuzovaný případ rozhodné a je v rozporu s ústavou, neaplikovat, a za jakých podmínek lze takto postupovat.

¹⁶⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 3.2.1999, sp. zn. Pl. ÚS 19/98

¹⁶⁸ WINTR, Jan. *Říše principů: obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Karolinum, 2006, s. 206.

¹⁶⁹ z. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

3.3.1. Právní úprava

Vyjděme z doslovného znění na uvedenou problematiku dopadajících ustanovení. Podle čl. 95. odst. 1 Ústavy je soudce při rozhodování vázán zákonem, přičemž podle následujícího čl. 95 odst. 2 Ústavy má-li za to, že zákon, jímž by podle čl. 95 odst. 1 Ústavy byl při rozhodování vázán, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu. Odraz toho postupu můžeme vidět i v podústavních předpisech.¹⁷⁰ Obecný soud tak nemůže posoudit sám soulad zákona s ústavním pořádkem. V České republice je totiž aplikován model koncentrovaného přezkumu ústavnosti zákonů prováděného jedinečně Ústavním soudem.¹⁷¹ Pravomoci Ústavního soudu jsou na první pohled vymezeny v čl. 87 Ústavy, pro tento případ je významný odst. 1 písm. a) a písm. d), tedy pravomoc rušit zákony nebo jejich jednotlivá ustanovení a rozhodovat o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí zasahujícímu do ústavně zaručených práv

Již na ústavní úrovni je pozorovatelný určitý problém. Podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy může Ústavní soud zákon zrušit. Je ovšem v logickém rozporu rušit zákon, který již v minulosti zrušen byl. Není možné též rušit ustanovení (zákona), jehož znění je odlišné od znění, které má být aplikováno, neboť „...*normativní existence právního předpisu (platnost) je utvářena jednotou normotvůrcovi vůle a jejího projevu (publikací předpisu), není (ani, pozn. O.V.) u dvou obsahově identických a v čase po sobě následujících právních předpisů dána i jejich identita normativní (identita platnosti).*“¹⁷²

Výše citovaná problematika je podrobněji upravena v zákoně o Ústavním soudu¹⁷³. Podle § 64 zákona o Ústavním soudu může být návrh na zrušení podán mj. spolu s ústavní stížností nebo je oprávněn jej podat soud v souvislosti se svou rozhodovací činností. Jako klíčové se jeví § 66 a § 67 zákona o Ústavním soudu

¹⁷⁰ viz § 109 odst. 1 písm. c) z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád; § 48 odst. 1 písm. a) z. č. 150/2002 Sb., soudní řád správní; § 224 odst. 5 z. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹⁷¹ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda, II díl. Ústavní právo České republiky*. vyd. 2. Praha: Leges, 2015, s. 965.

¹⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 6.2.2007, sp. zn. Pl. ÚS 38/06, ve znění opravného usnesení ze dne 3.4.2007, sp. zn. Pl. ÚS 38/06

¹⁷³ z. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

upravující nepřipustnost návrhu a zastavení řízení. Z obou vyplývá nepřipustnost vedení řízení směřujícího ke zrušení zákona nebo jeho ustanovení, jestliže tento zákon (ustanovení) pozbyl platnosti.

Tedy v případě, kdy obecný soud v rámci své rozhodovací činnosti dojde k závěru, že v řešeném případě aplikovaný zákon je v rozporu s ústavou, je povinen předložit věc Ústavnímu soudu. Pokud k aplikaci určený zákon bude již zrušený nebo k jeho zrušení dojde v průběhu řízení před Ústavním soudem, Ústavní soud takový návrh odmítne, resp. řízení zastaví. Obdobný postup by následoval i v případě podání návrhu v souvislosti s ústavní stížností. Jiná možnost v Ústavě ani v zákoně o Ústavním soudu výslovně zmíněna není.

Uvedenou situaci je možné označit jako mezeru v zákoně, jež by ve svém důsledku vedla k porušení čl. 36. odst. 1 Listiny základních práv a svobod¹⁷⁴. Spočívá v situaci, „...v níž některé komponenty případu jsou upraveny psaným právem explicitně, některé nikoli, přičemž bez jejich právního posouzení případ jako celek rozhodnout nelze.“¹⁷⁵

3.3.2. Řešení přijaté Ústavním soudem

Poprvé musel Ústavní soud výše uvedený problém řešit ve věci sp. zn. Pl. ÚS 33/2000. Dne 29.6.2000 Ústavní soud obdržel návrh Okresního soudu v Karviné na zrušení některých ustanovení zákona o silniční dopravě¹⁷⁶. Okresní soud postupoval podle § 109 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu¹⁷⁷, jakožto zákonného obrazu čl. 95 odst. 2 Ústavy, a §64 odst. 4 zákona o Ústavním soudu, tedy přerušil řízení a podal návrh na zrušení příslušných ustanovení, která měla být ve věci aplikována. Dne 1.7.2000 nabyla účinnosti novela¹⁷⁸ zákona o silniční dopravě,

¹⁷⁴ ŠIMÍČEK, Vojtěch. Článek 95 Ústavy ČR jako prostor pro přímou aplikaci ústavních norem. In: HLOUŠEK, Vít; ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Dělbá soudní moci v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2004, s. 178.

¹⁷⁵ HOLLÄNDER, Pavel. Dotváření Ústavy judikaturou Ústavního soudu. In: KYSELA, Jan. *Deset let Ústavy České republiky: východiska, stav, perspektivy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003, s. 124.,125.

¹⁷⁶ z. č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě

¹⁷⁷ z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

¹⁷⁸ z. č. 150/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě

kteřá napadaná ustanovení částečně změnila. Přípisem z 16.11.2000 Okresní soud v Karviné svůj návrh upřesnil v tom směru, že pro případ nepřípustnosti zrušení napadených ustanovení žádá, aby ke zrušení navrhovaná ustanovení byla posouzena z hlediska jejich aplikovatelnosti. Za této situace musel Ústavní soud před vlastním přezkumem posoudit, zda není dán důvod k zastavení řízení podle §67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

Ústavní soud vyšel z těchto tří tezí: „...*Ústava je přímo aplikovatelná, nestanoví-li sama jinak, ...dle čl. 83 Ústavy je soudním orgánem ochrany ústavnosti Ústavní soud a žádný jiný soudní orgán, tedy ani Nejvyšší soud..., a tím méně pak nižší obecné soudy, ...do působnosti Ústavního soudu spadá to, co mu Ústava na kterémkoli místě svého textu svěřuje, tedy nejen pravomoci dle čl. 87 Ústavy ale i dle čl. 95 odst. 2.*“¹⁷⁹

Použitím teleologického výkladu resp. jedné z jeho forem – zásady vyloučení absurdních závěrů¹⁸⁰ – Ústavní soud dovedl, že důvod k zastavení řízení zde není. Za předpokladu nemožnosti posouzení ústavnosti zákona obecným soudem by zastavením řízení vznikl stav právního vakua, neboť po obecném soudu nelze požadovat, aby při rozhodování o nároku žalobce aplikoval protiústavní zákon. Čl. 95 odst. 2 Ústavy zakládá povinnost obecným soudům obrátit se na Ústavní soud v případě možné aplikace protiústavního zákona, implicitně tak obsahuje povinnost Ústavního soudu pomoci obecnému soudu svým rozhodnutím o ústavnosti či protiústavnosti zákona, jehož aplikace se předpokládá, bez ohledu na předchozí změnu či zrušení tohoto zákona. V daném případě nejde o posouzení ústavnosti a případné zrušení, ale o posouzení ústavnosti a aplikovatelnosti. Není zde tedy důvod k zastavení řízení podle § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.¹⁸¹

Je tudíž možné shrnout, že prosté užití jazykového výkladu by ve svém důsledku vedlo k zastavení řízení podle § 67 zákona o Ústavním soudu. Teleologickým výkladem čl. 95 odst. 2 Ústavy ve spojení s čl. 83 Ústavy Ústavní soud dovedl, že kromě pravomocí mu svěřených čl. 87 Ústavy disponuje i pravomocí implicitně obsaženou v čl. 95 odst. 2 Ústavy - rozhodovat o aplikovatelnosti zrušených či změněných protiústavních ustanovení (zákonů).

¹⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 10.1.2001, sp. zn. Pl. ÚS 33/2000

¹⁸⁰ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 157.

¹⁸¹ Tento právní názor Ústavní soud znovu vyslovil v nálezu ze dne 28.3.2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/04.

Takto formulovaný právní názor Ústavního soudu byl kritizován ne nevýznamným počtem oponentů. V jejich argumentaci lze rozlišit dva směry. První zmiňuje především nepřipustné vykročení z pravomocí Ústavnímu soudu svěřenými čl. 87 Ústavy. Podle tohoto názoru, jsou pravomoci Ústavního soudu v čl. 87 Ústavy vymezeny taxativně. Každé z těchto pravomocí odpovídá řízení upravené v zákoně o Ústavním soudu. Ze znění čl. 95 odst. 2 Ústavy vyplývá jen povinnost obecného soudu předložit k aplikaci určený (protiústavní) zákon k posouzení Ústavnímu soudu. Jinými slovy, čl. 95 odst. 2 Ústavy zakazuje obecné soudu samostatně posoudit soulad zákona a nezakládá žádnou další pravomoc Ústavnímu soudu. Ústavní soud tak postupoval *praeter legem* a proti taxativně určeným pravomocem.¹⁸² Druhý směr jde nikoli proti rozšíření pravomocí, ale proti důsledkům, které by všeobecné užití přezkumu ústavnosti a aplikovatelnosti zrušených či změněných zákonů vyvolalo. V případě potvrzení protiústavnosti zákona a jeho vyloučení z aplikace, by v dalším řízení obecný soud aplikoval zákon odlišný od toho, jež platil v době nastání pro případ rozhodných skutečností. Jednalo by se tak o pravou retroaktivitu, jak byla popsána v předchozí části, a tudíž o rozpor s principem právní jistoty vyplývajícím z čl. 1 odst. 1 Ústavy.¹⁸³

S druhým typem námitek se Ústavní soud vypořádal v nálezu ze dne 6.2.2007, sp. zn. Pl. ÚS 38/06.¹⁸⁴ Právní situace byla obdobná jako v předchozím případě. Dne 26.4.2006 byl Ústavnímu soudu doručen návrh Okresního soudu v Ostravě na zrušení ustanovení zákona o odpovědnosti za škodu.¹⁸⁵ Následující den nabyla účinnosti novela¹⁸⁶ tohoto zákona. Celé napadené ustanovení bylo zrušeno a

¹⁸² viz MIKULE, Vladimír; SUCHÁNEK, Radovan. Čl. 95 (Vázanost soudců a soudů). In. SLÁDEČEK, Vladimír; MIKULE, Vladimír; SUCHÁNEK, Radovan; SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky. Komentář*. vyd. 2. Praha: C.H.Beck, 2016, s. 1104.; dále odlišná stanoviska šesti ústavních soudců k nálezu Ústavního soudu ze dne 10.1.2001, sp. zn. Pl. ÚS 33/2000.

¹⁸³ viz disentanční stanovisko Pavla Holländera, Stanislava Balíka a Vlasty Formanové k nálezu Ústavního soudu ze dne 28.3.2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/03

¹⁸⁴ Není bez zajímavosti, že soudcem zpravodajem byl v této věci Pavel Holländer.

¹⁸⁵ z. č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

¹⁸⁶ z. č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších

nahrazeno novým zněním. Vzhledem k neexistenci intertemporálních ustanovení, jež by na daný případ dopadala, Ústavní soud s přihlédnutím k čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod dovodil, že na daný případ dopadá dosavadní (zrušená) právní úprava. Po té bylo nutné zvážit, jestli zde není důvod k zastavení řízení podle § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Vycházející z právního názoru vyjádřeného v nálezech sp. zn. Pl. ÚS 33/2000 a sp. zn. Pl. ÚS 42/2003, resp. interpretaci čl. 95 odst. 2 Ústavy tam provedené, došel Ústavní soud k závěru, že je důvod k přezkumu ústavnosti a aplikovatelnosti napadeného ustanovení. Své úvahy však oproti předchozím rozhodnutím rozvinul a určil, za jaké podmínky je možné vyslovit neaplikovatelnost v případě posouzení napadeného ustanovení jako protiústavního.

Jelikož postup založený interpretací čl. 95 odst. 2 Ústavy umožňuje posoudit dřívější právní jednání podle novější právní úpravy, vykazuje znaky pravé retroaktivity. Neomezená aplikace takového postupu by byla v rozporu s čl. 1 odst. 1 Ústavy. Nicméně, lze vymežit případy, kdy tomu tak není.

„Základní právo, resp. svoboda, je obsahem vztahu mezi jeho subjektem (nositelem), kterým je člověk (fyzická osoba a derivativně i právnická osoba), a adresátem, kterým je veřejná moc.“¹⁸⁷ Z čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod pro věci trestní, pro ostatní případy z čl. 1 odst. 1 Ústavy, vyplývá přípustnost zpětného působení právních norem v případech, kdy toto působení nepředstavuje zásah do právní jistoty, resp. z ní vyplývajícího principu ochrany nabytých práv.

„Pravá retroaktivita v případě vyslovení protiústavnosti již zrušeného zákona a posouzení předchozích skutkových jednání ústavně konformní právní úpravou s účinky ex tunc na straně veřejné moci nezakládá porušení principu ochrany důvěry občanů v práva, příp. zásah do právní jistoty, resp. nabytých práv.“¹⁸⁸

Ústavní soud tak rozlišuje vertikální a horizontální působení základních práv. V případě vztahu soukromého subjektu a státu při výkonu veřejné moci, soukromý subjekt požívá ochrany základních práv a svobod. Došlo-li by v důsledku aplikace

předpisů, zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

¹⁸⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 6.2.2007, sp. zn. Pl. ÚS 38/06, ve znění opravného usnesení ze dne 3.4.2007, sp. zn. Pl. ÚS 38/06

¹⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 6.2.2007, sp. zn. Pl. ÚS 38/06, ve znění opravného usnesení ze dne 3.4.2007, sp. zn. Pl. ÚS 38/06

novější právní úpravy na již existující vztah ke zhoršení právního postavení soukromého subjektu, je tato aplikace nepřístupná. Naopak zhoršení právního postavení státu je přípustné, neboť ten při výkonu veřejné moci ochrany nepožívá. Odlišná situace nastává v případě horizontálního působení základních práv, tedy jejich působení mezi subjekty soukromými – v zásadě rovnými.¹⁸⁹ V takovém případě je pravá retroaktivita nepřístupná, s výjimkou ochrany hodnot spadajících do materiálního jádra Ústavy dle čl. 9 odst. 2.

Nepřípustnost neaplikace zrušeného zákona (ustanovení) v rámci horizontálního působení základních práv lze demonstrovat na nálezu Ústavního soudu ze dne 10.1.2013, sp. zn. II. ÚS 1882/09. Stěžovatelé se v této věci domáhali zrušení rozhodnutí obecných soudů, kterými byla zneplatněna nedobrovolná veřejná dražba, přičemž obecné soudy ve věci aplikovaly právní úpravu ve znění, které nabylo účinnosti až v průběhu soudního řízení.¹⁹⁰ Obecné soudy argumentovaly nepřijatelností tvrzení, že zrušení zákona nemá v probíhajícím soudním řízení žádný význam, a že nemohou při řešení věci aplikovat zákon (ustanovení), jež byl později Ústavním soudem zrušen. V odůvodnění nálezu zrušujícího rozhodnutí obecných soudů Ústavní soud mj. uvedl, že „...v případě horizontálního působení základních práv a svobod je nutné vztáhnout na tyto případy princip ochrany důvěry v právo ve vztahu k třetím osobám, neboť neomezená aplikace, která by vedla k posouzení v minulosti nastalých právních skutečností prostřednictvím pozdější ústavně konformní právní úpravy, by u nich založila pravou retroaktivitu, a tedy rozpor s principem právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy.“¹⁹¹ Přičemž usoudil, že v dané věci nešlo o průlom hodnot chráněných čl. 9 odst. 2 Ústavy, a tedy pravou retroaktivitu plynoucí z aplikování změněné právní úpravy nelze připustit, neboť uzavření zástavní smlouvy, následné provedení nedobrovolné dražby a z toho vyplývajícího nabytí vlastnického práva představuje - ve vztahu k uspokojení pohledávky zajištěné zástavním právem - účel zástavního práva.

¹⁸⁹ BARTŮN, Michal. Horizontální působení základních práv jako způsob pronikání ústavního práva do práva obyčejného (podústavního). In. KLÍMA, Karel. *Interpretace práva ústavními soudy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2006, s. 15

¹⁹⁰ Původní právní úprava, resp. § 36 odst. 2 z. č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, byla nálezem Ústavního soudu ze dne 8.3.2005, sp. zn. Pl. ÚS 47/04 zrušena.

¹⁹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 10.1.2013, sp. zn. II. ÚS 1882/09

3.3.3. Závěr

Výše uvedené lze shrnout do následujícího. Ačkoli z výsledku interpretace příslušných ustanovení metodou jazykového výkladu vyplýval příkaz k zastavení řízení, teleologickým výkladem (zásadou vyloučení absurdních závěrů) Ústavní soud dovedl oprávnění rozhodovat o aplikovatelnosti zrušených či změněných zákonů (ustanovení).

Tento postup má však své limity. Rozhodnutí o neaplikovatelnosti určitého ustanovení (zákona) znamená uplatnění pravé retroaktivity. Je tak nutné rozlišit, zda se v daném případě „jedná“ o horizontální či vertikální působení základních práv. Pokud v daném případě jde o horizontální působení základních práv, je tento postup vyloučený, resp. přípustný by byl pouze v případě ochrany hodnot spadajících do materiálního jádra Ústavy dle čl. 9 odst. 2.

Závěr – pokus o obecné řešení problému

V souladu s cíli své práce jsem v první části naznačil příčiny a samotný pojem dekonstrukce práva. Část druhou jsem věnoval jednotlivým interpretačním metodám s přihlédnutím k problémovému vlivu dekonstrukce práva na některé z nich. V třetí části jsem ukázal, jakým interpretačními postupy se české soudy vypořádaly se třemi konkrétními projevy procesu dekonstrukce na právní řád. Závěrem se provedu malé zobecnění.

Extenze právní regulace, velké množství a rychlost změn spolu s pronikáním evropského a mezinárodního práva do právního řádu České republiky mají vliv na jeho kvalitu. Dekonstrukce práva tak způsobuje obtíže při interpretaci práva, a to nejen v procesu jeho aplikace orgány veřejné moci. Mnohdy tak interpret musí normativní text podrobit zkoumání nejen optikou tzv. standardních interpretačních metod, ale postoupit dále a užít i metody tzv. nadstandardní, zejména pak výklad teleologický a v rámci něho argumentovat právními principy, základními právy a hodnotami demokratického právního státu a v případě jejich střetu aplikovat test proporcionality, příp. test racionality.

Za optimální výstup interpretačního procesu považuji situaci, ve které se výsledky jazykového a systematického výkladu shodují s výsledky výkladu teleologického (za nezměněných okolností od přijetí právní úpravy i s výsledky výkladu historického). V takové situaci bude pro – interpretací dovozenou – právní normu nerozhodné, zda se interpret spokojí pouze s výkladem jazykovým a systematickým, nebo provedete i teleologický výklad. To však nelze tvrdit před dokončením interpretačního procesu. Proto se domnívám, že interpretace normativního textu provedená jen tzv. standardními interpretačními metodami je interpretací neúplnou. Je tedy nutné interpretovat nejen primární objekty výkladu, ale brát v úvahu i objekty sekundární.

Dekonstrukce práva způsobuje nejasnost vlastního normativního textu (viz kapitoly 2.2.1., 3.1.2.) i neexistenci výslovné normativní úpravy. Tak v případech popsaných v kapitole 3.2.3. zákonodárce výslovně neřešil případ střetu staré a nové právní úpravy. V takových případech nedochází k výraznějším rozepřím o oprávněnosti použití tzv. nadstandardních výkladových metod, neboť tyto případy nejsou bez jejich užití řešitelné.

Mnohem zajímavěji se však jeví situace, ve které je v důsledku dekonstrukce práva stav normativních textů právních předpisů takový, že jazykovým výkladem lze dovodit na případ dopadající právní normu, avšak důsledky užití takto dovozené právní normy jsou chápány jako nepřijatelné. Tak bylo možné jazykovým výkladem dovodit, že obhájce musí být prověřen Národním bezpečnostním úřadem, aby se pro účely trestního řízení mohl seznámit s utajovanými skutečnostmi (viz kapitola 3.1.1.). Obdobně v případě, kdy obecný soud v rámci své rozhodovací činnosti dojde k závěru, že v jím řešeném případě aplikovaný zákon je v rozporu s ústavou, a předloží věc k posouzení Ústavnímu soudu, pokud k aplikaci určený zákon bude již zrušený nebo k jeho zrušení dojde v průběhu řízení před Ústavním soudem, potom Ústavní soud návrh odmítne, resp. řízení zastaví (viz kapitola 3.3.). V obou případech Ústavní soud užitím teleologického výkladu dovodil právní normu odlišnou od právní normy dovozené pouze výkladem jazykovým. Usuzuji, že Ústavní soud v obou výše uvedených případech řešil problém tzv. *axiologické mezery*.

Jako *axiologickou mezeru* je možné označit situaci, kdy právní úprava obsahuje řešení určité situace, „*ale toto řešení je axiologicky nedostatečné, neboť normotvůrce nechal v potaz existenci určitých relevantních skutečností. Právní řád je tedy v případě axiologické mezery logicky kompletní, axiologicky je však nekompletní.*“¹⁹²

Budeme-li právo chápat v širším smyslu, tedy nebereme v úvahu jen vlastní normativní text právních předpisů, ale i právní principy, hodnoty a účely, je *axiologická mezerou* toliko v normativním textu, nikoli však v právním řádu jako celku. Nejvyšší správní soud popisuje *axiologickou mezeru* následujícím způsobem: „*Existence mezery v zákoně je podmíněna nezamýšlenou neúplností právního řádu. Ta nastává tehdy, když zákonodárce nechal v potaz hodnoty, principy, či argumenty, které jsou imanentní právnímu řádu jako celku. Nelze jí rozumět rozpor s principem účelnosti nebo právně politickými představami interpreta, ale s teleologickým pozadím celého právního řádu. Prvně zmíněný rozpor je řešitelný pouze změnou právní úpravy, zatímco teleologická mezeru v zákoně*

¹⁹² KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002., s. 206.

*obecně připouští její vyplnění, podle charakteru mezery buď analogií, nebo teleologickou redukcí.*¹⁹³

Ve výše citovaném odůvodnění rozsudku Nejvyšší správní soud hovoří o mezeře teleologické, přičemž má zjevně na mysli - v Melzerově dělení mezer¹⁹⁴ - nepravou a nevědomou mezeru. Podle mého názoru oba pojmy (teleologická a axiologická mezera) označují stejnou situaci.¹⁹⁵

V případě *axiologické mezery* musí být důkladně zkoumán zákonodárcův úmysl. Pokud zákonodárce zamýšlel, aby jím zvolená právní úprava měla ty účinky, které se interpretovi jeví jako axiologicky nedostatečné, není přípustné toto řešení změnit – může dojít jen ke zrušení právního předpisu.¹⁹⁶

Vyplněním *axiologické mezery* dochází k odchýlení se od doslovného znění normativního textu. Takové odchýlení se od doslovného znění normativního textu a nalezení práva, které je v rozporu s doslovným výkladem právní úpravy, se v právní teorii označuje jako dotváření práva.¹⁹⁷ Dotváření práva, které ve svém důsledku působí rozhodování *contra legem*, však není právní teorií přijímáno nekriticky.

Česká republika je demokratický právní stát se systémem dělby moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Pro takový systém je charakteristická institucionální oddělenost normotvůrce od orgánů právo aplikujících. Tudíž na straně jedné, v současné době, Parlament nemá pravomoc podávat závazný výklad právních předpisů, na straně druhé jsou soudy podle čl. 95 odst. 1 Ústavy vázány zákonem.

Vázaností zákonem se zpravidla rozumí vázanost textem zákona. Význam tohoto textu nemůže být určen zcela libovolně, ale rozhodující argumenty mají pocházet přímo ze zákona, přičemž všechny ostatní vlivy, které ze zákona neplynou, mají být potlačeny.¹⁹⁸ Při připuštění těchto vlivů (účelů, principů, morálky – tzv. materiálních

¹⁹³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31.8.2009, sp. zn. 8 As 7/2008

¹⁹⁴ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 224. a násl.

¹⁹⁵ srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21.1.2016, sp. zn. 6 As 75/2015

¹⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21.1.2016, sp. zn. 6 As 75/2015

¹⁹⁷ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 214.; srov. MATES, Pavel. Dotváření práva v judikatuře Nejvyššího správního soudu. *Právní rozhledy*. Praha: C.H.Beck, 2016, č. 3., s. 84.

¹⁹⁸ GERLOCH, Aleš; TOMÁŠEK, Michal. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. sv. II. Teoretické a ústavní impulzy rozvoje práva*. Praha: Karolinum, 2010, s. 47.,48.

standardů rozhodování) vyvstává další otázka (kromě jejich validity), a sice otázka způsobu jejich použití, neboť „...o pravidlech užívání těchto materiálních standardů vcelku bez dalšího platí, že jejich formální opora je velmi slabá, resp. žádná a jejich platnost lze odvozovat pouze z jejich uznání, které ovšem záleží na tom, kdo právo v konkrétním případě aplikuje. Význam takových procedurálních pravidel pro konečný výsledek je často mnohem větší než význam jednotlivých standardů materiálních, neboť tato procedurální pravidla jsou schopna pravidla materiální, a to i ta, která mají silnou formální validitu, zcela z použití vyloučit.“¹⁹⁹

Jinými slovy, primárním objektem interpretace má být normativní text právního předpisu a jako základní metody je třeba užít tzv. standardní interpretační metody. Nadstandardní metody interpretace zaměřující se zejm. na objekty sekundární (či tzv. materiální standardy rozhodování) je možné užít ke zpřesnění výsledné právní normy.²⁰⁰ Negativně je tudíž hodnoceno nerespektování tradičních metodologických direktiv interpretace práva, resp. oslabení relevantnosti tzv. standardních metod ve prospěch metod nadstandardních, v případě rozhodování *contra legem* dokonce jejich popření. Podle tohoto názoru tak dochází k narušení jedné ze základních hodnot práva – právní jistoty.²⁰¹ Jaké argumenty je možné proti výše uvedenému postavit?

Právo je jeden ze společenských regulatorních systémů. „Účelem práva je ...zajistit vnitřní mír v určitém lidském společenství a umožnit tak jeho zachování (zabránit jeho sebezničení, vnitřním konfliktům vedoucím k sebedestrukci), jakož i zachování členů, z nichž se skládá.“²⁰² Zachování společnosti, jejího vnitřního míru a rovněž zachování členů uvnitř takové společnosti můžeme považovat za základní hodnoty, k jejichž dosažení právo slouží. Soudím, že pokud bychom jako účel práva chápali jen zajištění míru v lidském společenství a zachování tohoto společenství, bylo by nerozhodné (z pohledu jednotlivce), zda státní zřízení takové společnosti je

¹⁹⁹ GERLOCH, Aleš; TOMÁŠEK, Michal. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. sv. II. Teoretické a ústavní impulzy rozvoje práva*. Praha: Karolinum, 2010, s. 54.

²⁰⁰ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 131.

²⁰¹ GERLOCH, Aleš; TOMÁŠEK, Michal. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. sv. II. Teoretické a ústavní impulzy rozvoje práva*. Praha: Karolinum, 2010, s. 54.,55.

²⁰² HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 81.

demokratické, autokratické či totalitní, otázkou však je kvalita a jistota života jednotlivce. O zbavení života, zrušení vlastnických práv může stejně dobře rozhodnout dav demokratickým hlasováním, absolutistický monarcha či vládnoucí strana. Z pohledu jedince je klíčovým účelem práva „zachování“ jeho vlastního života (či životů členů jeho rodiny) a dalších základních práv. Odrazem posledně zmiňovaného účelu práva je tak v českém právním řádu například Listina základních práv a svobod. Ukazuje se tedy, že i na této vysoce obecné úrovni existuje určitá tenze mezi základními hodnotami.

Tyto vysoce obecné hodnoty se v konkrétních případech „rozpadají“ do řady dílčích hodnot, k jejichž zajištění slouží konkrétní právní instituty. Jestliže existuje tenze mezi výše zmíněným třemi základními hodnotami, tím spíše bude v konkrétních případech docházet k napětí mezi hodnotami dílčími.

Tak se v konkrétním případě může hodnota jistoty, co jest po právu, dostat do konfliktu s jinými hodnotami (resp. základními právy). Došel jsem k přesvědčení, že v situaci, kdy zákonodárce nezamýšlel přijatou právní úpravou omezit určité základní právo, resp. zasáhnout do určité hodnoty, může být normativním textem takové úpravy oslaben (ve prospěch hodnoty, jež by byla lpěním na doslovném výkladu zasažena) konstatováním axiologické mezery a tato následně vyplněna.

Na základě výše řečeného jsem tedy došel k závěru, že určitým řešením problému dekonstrukce práva je užívání tzv. nadstandardních metod výkladu, které mohou sloužit jednak ke zpřesnění výsledků interpretace (v situaci nejasnosti výkladu dekonstruované právní úpravy tzv. standardními interpretačními metodami), jednak k odhalení a zaplnění tzv. axiologických mezer v zákoně, jež standardní výkladové metody neumožňují. Je však nutné stanovit podmínky, za jejichž splnění je možné dotvořit právo i *contra verba legis*.

Souhlasím s názorem Jana Wintra, že při interpretaci práva je nutné zohlednit specifickou jednotlivých právních odvětví.²⁰³ „*Soukromému právu dominuje princip autonomie vůle soukromé osoby, což může vést k většímu výskytu situací zákonem neupravených a potřebě překlenovat mezery v zákoně analogií. Soukromé právo upravuje rovnoprávné vztahy mezi soukromými osobami, a tak analogie (či teleologická redukce) nemusí být nezákonným utlačováním jednotlivce veřejnou*

²⁰³ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 204.

moci, ale často spíše způsobem, jak se vyvarovat odepření spravedlnosti.“²⁰⁴ Na rozdíl od práva soukromého je třeba v právu veřejném - ve vztahu jedinec versus veřejná moc - klást daleko větší důraz na hodnotu právní jistoty.

Domnívám se, že lze určit podmínky, za jejichž splnění může být axiologická mezera v zákoně – *contra verba legis* – zaplněna. První podmínka se vztahuje na právo soukromé i veřejné. Druhá a třetí podmínka se (vzhledem k odlišné povaze práva soukromého a veřejného) vztahuje pouze na právo veřejné.

První podmínka je výsledkem konfliktu hodnot a účelů v právu. Pokud v tomto střetu budou argumenty hovořící ve prospěch dotvoření práva velmi silné a nezpochybnitelné, lze axiologickou mezeru zaplnit i při odchýlení se od normativního textu právního předpisu.²⁰⁵

Druhá podmínka spočívá v zákazu zhoršení právního postavení jedince dotvořením práva. Domnívám se, že při interpretaci veřejného práva je nutné přísně rozlišovat, kdy se jedná ještě o interpretaci práva v rámci neurčité části pojmu a kdy již jde o dotváření práva. „*V právním státě nesmí soud napravovat pochybení zákonodárce při formulaci právních předpisů interpretací, která takto změni ústavně konformní, ale z pohledu státní moci nevýhodný text právního předpisu.*“²⁰⁶

Třetí podmínka souvisí s podmínkou druhou, resp. je jejím doplněním. Lze ji formulovat na pozadí nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 38/06²⁰⁷: V případě, že by přípustným dotvořením práva podle podmínky druhé byla zasažena právní jistota (resp. zhoršeno právní postavení) třetích osob, nelze takový postup připustit. V této situaci je nutné aplikovat právní normu dovozenou pouze interpretací (za použití všech interpretačních metod) – nikoli dotvořením práva.

Za řešení problému dekonstrukce práva ve fázi interpretace normativních textů právních předpisů tak považují uplatňování tzv. nadstandardních metod interpretace - ke zpřesnění výsledků interpretace a za splnění tří výše uvedených podmínek i k dotvoření práva.

²⁰⁴ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 204., 205.

²⁰⁵ Zde vycházím z osmého pravidla přednosti Jana Wintra. viz WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. s. 207.; K tomu srov. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 253.

²⁰⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 2.2.2000, sp. zn. I ÚS 22/99

²⁰⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 6.2.2007, sp. zn. Pl. ÚS 38/06, ve znění opravného usnesení ze dne 3.4.2007, sp. zn. Pl. ÚS 38/06

Seznam literatury

- ADAMOVIČ, Karolina; SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. vyd. 2. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010
- AUGUSTÍN, Lubomír. Několik poznámek k nejednotné terminologii nového občanského zákoníku. *Obchodní právo*. Praha: Pospíšil Michal, 2014, č. 7.
- BARŤON, Michal. Horizontální působení základních práv jako způsob pronikání ústavního práva do práva obyčejného (podústavního). In. KLÍMA, Karel. *Interpretace práva ústavními soudy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2006
- BARTOŇ, Michal; KRATOCHVÍL, Jan; KOPA, Martin; TOMOSZEK, Maxim; JIRÁSEK, Jiří; SVAČEK, Ondřej. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016
- BOGUSZAK, Jiří; ČAPEK, Jiří; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 2. Praha: ASPI, 2004
- DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. vyd. 2. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016
- GERLOCH, Aleš; TOMÁŠEK, Michal. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. sv. II. Teoretické a ústavní impulzy rozvoje práva*. Praha: Karolinum, 2010
- GERLOCH, Aleš. Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi. In. GERLOCH, Aleš; MARŠÁLEK, Pavel. *Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi: sborník příspěvků z vědeckého kolokvia kateder teorie práva právnických fakult České republiky (Milovy 19.-20.6.2002)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 6. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013
- GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan. Úvodní teze metodologie interpretace práva. In: GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan; WINTR, Jan. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012
- HANUŠ, Libor. K materiální derogaci (interpretačním derogačním pravidlům). *Právní rozhledy*, Praha: C.H.Beck, 2005, č. 24.
- HART, Herbert Lionel Adolphus. *Pojem práva*. Přeložil: FANTYS, Petr. vyd. 1. Praha: Prostor, 2004

- HARVÁNEK, Jaromír. *Právní teorie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013
- HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Přeložil: ADLEROVÁ, Sylva. Praha: C.H. Beck, 1998
- HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011
- HOLLÄNDER, Pavel. Dotváření Ústavy judikaturou Ústavního soudu. In: KYSELA, Jan. *Deset let Ústavy České republiky: východiska, stav, perspektivy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003
- HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006
- HOLLÄNDER, Pavel. Savignyho paradigma v době dekonstrukce práva. In: GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan; WINTR, Jan. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012
- HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*. Praha: Vyšehrad, 2004
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995
- KRATOCHVÍL, Jan. Judikovatelnost sociálních práv: nějaké mezery? *Právník*. Praha: Ústav státu a práva, 2007, č. 11.
- KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002.
- KYSELA, Jan. Zákonodárny proces v České republice jako forma racionálního právního diskursu? In. *Právník*. Praha: Ústav státu a práva, 2005, č. 6.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. vyd. 4. Praha: Leges, 2010
- MARŠÁLEK, Pavel. Metodologie interpretace práva: legitimní cíl nebo fixní idea? In: GERLOCH, Aleš; TRYZNA, Jan; WINTR, Jan. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012
- MARŠÁLEK, Pavel. O smyslu a limitech použití historického výkladu při aplikaci práva. In: GERLOCH, Aleš; MARŠÁLEK, Pavel. *Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi: sborník příspěvků z vědeckého kolokvia kateder teorie práva právnických fakult České republiky (Milovy 19.-20.6.2002)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003

- MARŠÁLEK, Pavel. *Právo a společnost*. Praha: Auditorium, 2008
- MATES, Pavel. Dotváření práva v judikatuře Nejvyššího správního soudu. *Právní rozhledy*. Praha: C.H.Beck, 2016, č. 3.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2011
- MIKULE, Vladimír; SUCHÁNEK, Radovan. Čl. 95 (Vázanost soudců a soudů). In. SLÁDEČEK, Vladimír; MIKULE, Vladimír; SUCHÁNEK, Radovan; SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky. Komentář*. vyd. 2. Praha: C.H.Beck, 2016
- MLSNA, Petr. O legislativě, elektronické Sbírce zákonů a jiných "maličkostech". *Soudce*. Praha: Soudcovská unie České republiky, Wolters Kluwer ČR, 2016, č. 3.
- MUSIL, Jan. Soudní ochrana sociálních práv. In. GERLOCH, Aleš; ŠTURMA, Pavel. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011
- ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012
- PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda, II díl. Ústavní právo České republiky*. vyd. 2. Praha: Leges, 2015
- PROCHÁZKA, Adolf. Retroaktivita zákonů. In: HÁCHA, Emil; HOETZEL, Jiří; WEYR, František; LAŠTOVKA, Karel. *Slovník veřejného práva československého - Svazek III*. Brno: Polygrafia. 1934
- PŘIBÁŇ, Jiří. *Právo a politika konverze: texty o postmoderních nejistotách, spravedlnosti v právu a politické paměti*. Praha: G plus G, 2001
- SEDLÁČEK, Jaromír. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012
- SELTENREICH, Radim. *Dějiny evropského kontinentálního práva*. vyd. 3. Praha: Leges, 2010
- SCHUMANN, Ekkehard. Verfassungs- und Menschenrechtsbeschwerde gegen richterliche Entscheidungen. Berlin: Duncker & Humblot, 1963. cit. dle: ŠIMÍČEK, Vojtěch. Imperativ ústavně konformní interpretace a aplikace právních předpisů. *Právník*. Praha: Ústav státu a práva, 1999, č. 12.

- SLÁDEK, Karel. *Monoteistická náboženství a stát*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009
- SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení. Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011
- ŠIMÍČEK, Vojtěch. Článek 95 Ústavy ČR jako prostor pro přímou aplikaci ústavních norem. In: HLOUŠEK, Vít; ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Dělba soudní moci v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2004
- ŠUSTEK, Petr; HOLČAPEK, Tomáš. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016
- TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace. K vlivu právních principů na právní argumentace při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010
- VEČEŘA, Miloš; URBANOVÁ, Martina. *Sociologie práva*. vyd. 2. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011
- VÍTOVÁ, Blanka. *Zákon o ochraně spotřebitele. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016
- WAGNEROVÁ, Eliška. Všeobecná deklaráce lidských práv jako milník mezi epochami. *Jurisprudence*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, č. 5.
- WEYR, František. *Teorie práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015
- WINTR, Jan. Interpretace práva a řešení obtížných případů. In: GERLOCH, Aleš; MARŠÁLEK, Pavel. *Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi: sborník příspěvků z vědeckého kolokvia kateder teorie práva právnických fakult České republiky (Milovy 19.-20.6.2002)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003
- WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013
- WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. vyd. 3. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015
- WINTR, Jan. *Říše principů: obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Karolinum, 2006

Seznam judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 12.10.1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94
Nález Ústavního soudu ze dne 26.3.1996, sp. zn. Pl. ÚS 48/95
Nález Ústavního soudu ze dne 9.10.1996, sp. zn. Pl. ÚS 15/96
Nález Ústavního soudu ze dne 19.11.1996, sp. zn. Pl. ÚS 1/96
Nález Ústavního soudu ze dne 4.2.1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96
Nález Ústavního soudu ze dne 24.9.1998, sp. zn. III. ÚS 139/98
Nález Ústavního soudu ze dne 3.2.1999, sp. zn. Pl. ÚS 19/98
Nález Ústavního soudu ze dne 2.2.2000, sp. zn. I ÚS 22/99
Nález Ústavního soudu ze dne 9.11.2000, sp. zn. III. ÚS 4/97
Nález Ústavního soudu ze dne 10.1.2001, sp. zn. Pl. ÚS 33/2000
Nález Ústavního soudu ze dne 12.3.2002, sp. zn. Pl. ÚS 33/01
Nález Ústavního soudu ze dne 28.1.2004, sp. zn. Pl. ÚS 41/02
Nález Ústavního soudu ze dne 22.11.2004, sp. zn. I. ÚS 287/04
Nález Ústavního soudu ze dne 15.12.2004, sp. zn. I. ÚS 344/04
Nález Ústavního soudu ze dne 26.1.2005, sp. zn. IV. ÚS 178/04
Nález Ústavního soudu ze dne 14.4.2005, sp. zn. I. ÚS 625/03
Nález Ústavního soudu ze dne 30.6.2005, sp. zn. II. ÚS 37/04
Nález Ústavního soudu ze dne 30.6.2005, sp. zn. II. ÚS 444/03
Nález Ústavního soudu ze dne 28.7.2005, sp. zn. III. ÚS 648/04
Nález Ústavního soudu ze dne 24.4.2006, sp. zn. I. ÚS 505/05
Nález Ústavního soudu ze dne 6.2.2007, sp. zn. Pl. ÚS 38/06, ve znění opravného
usnesení ze dne 3.4.2007, sp. zn. Pl. ÚS 38/06
Nález Ústavního soudu ze dne 24.4.2012, sp. zn. Pl. ÚS 54/10
Nález Ústavního soudu ze dne 25.4.2012, sp. zn. I. ÚS 2989/09
Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 25.1.1996, sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20.3.2004, sp. zn. 4 Tz 27/04
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.9.2009, sp. zn. 28 Cdo 4916/08
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31.8.2009, sp. zn. 8 As 7/2008
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23.4.2012, sp. zn. 5 Afs 47/12
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21.1.2016, sp. zn. 6 As 75/2015
Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 27.5.2003, sp. zn. 4 To 245/03

Seznam právních předpisů

ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
zákon č. 89/2012., občanský zákoník
zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování
zákon č. 13/1993 Sb., celní zákon
zákon č. 212/1992 Sb., o soustavě daní
zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků
zákon. č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů
zákon. č. 310/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využití jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 38/1994 Sb., o zahraničním obchodu s vojenským materiálem a o doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 42/1992 Sb., o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech, ve znění pozdějších předpisů
zákon. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii
zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání
zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků
zákon č. 588/1992 Sb., o dani z přidané hodnoty
zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění z. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, z. č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku

zákon č. 131/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 569/1991 Sb., o Pozemkovém fondu České republiky, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

zákon č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě

zákon č. 150/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě

zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

zákon č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách

Seznam elektronických zdrojů

- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu*. Praha: Český statistický úřad, 2014, s. 4. dostupné na: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0> shlédnuto dne: 7.2.2017
- ŠRAJBROVÁ, Markéta. Zákony už dávno nejsou pro laiky, profesionálové si s nimi poradí, myslí si ministr spravedlnosti Pelikán. *Hospodářské noviny*, Praha: Economia, dostupné na: <http://domaci.ihned.cz/c1-65514200-zakony-uz-davno-nejsou-pro-laiky-profesionalove-si-s-nimi-poradi-mysli-si-ministr-spravedlnosti-pelikan>, shlédnuto dne: 3.1.2017

Abstrakt

Cílem diplomové práce je popsat pojem dekonstrukce práva - fenomén několika minulých a pravděpodobně i budoucích desetiletí - a vliv dekonstrukce práva na interpretaci práva. Práce je členěna do tří hlavních částí a závěru.

V první části popisují pojem dekonstrukce práva a jeho příčiny. Dekonstrukce práva je proces měnící kvalitu právního řádu, v jehož důsledku dochází v konkrétních případech k interpretačním obtížím (resp. právní normu nelze z normativního textu právního předpisu dovést užitím pouze tzv. standardních interpretačních metod). Je několik příčin tohoto procesu. Rozklad náboženství a morálky - dvou významných regulativních společenských systémů - a chápání práva jako technického nástroje řízení společnosti způsobily jeho extenzi. Jestliže právo je chápáno jako technický nástroj řízení společnosti, pak zrychlení společenského vývoje má za důsledek i urychlení změn právních předpisů. Extenze a dynamika práva negativně působí na bezrozpornost, stálost, systematičnost práva a na právní jazyk.

V části druhé popisují jednotlivé interpretační metody a vliv projevů dekonstrukce práva na jejich užití. Zmiňují problémy jako nejednotné užívání pojmů, nadměrné užívání legálních definic, vznik nových právních odvětví stojících na pomezí tradičního dělení či hodnotová proměna právního řádu.

Ve třetí části ukazují dílčí způsoby, jakými se české soudu vypořádávají s důsledky dekonstrukce práva při aplikaci práva, tj. problém s neexistencí intertemporálních ustanovení, s nesnadností aplikace zásady *lex specialis derogat legi generali* a s nemožností vyložit ústavně konformním způsobem již zrušený zákon, který v době své účinnosti nebyl podroben přezkumu souladnosti s ústavou. V této části se ukazuje významnost tzv. nadstandardních interpretačních metod, zejm. teleologického výkladu a metody proporcionality, jakožto možných východisek při nemožnosti dovést z normativního textu právního předpisu právní normu nebo důsledky takto dovozené právní normy by byly z určitých důvodů nepřijatelné.

V závěru jsem se pokusil o obecné řešení problému dekonstrukce práva ve fázi interpretace normativních textů právních předpisů. Za toto řešení považuji

uplatňování tzv. nadstandardních metod interpretace - ke zpřesnění výsledků interpretace a za splnění podmínek i k dotvoření práva.

Abstract - Handling the problem of deconstruction of the law in perspective of the interpretation of the law methodology

The target of this thesis is firstly to describe the concept of the deconstruction of the law – the phenomenon of the last and probably also future decades. Secondly, the thesis describes the influence of the deconstruction of the law on the interpretation of the law. The thesis is divided into the three main parts and the conclusion.

The concept of the deconstruction of the law and its causes are described in the first part. The deconstruction of the law is a process changing quality of legal order. As a consequence of that interpretational difficulties come in specific situations (or more precisely – it is not sufficient to infer a legal rule from regulatory legislation just by standard interpretative methods). This process has its several causes. Decomposition of religion and ethics (as the two significant social regulatory systems) and perception of the law as a technical instrument guiding the society, they both caused the extension of the law. If the law is now understood as the technical instrument guiding the society, then an acceleration of social development results in the acceleration of changes in legal rules. The extension and dynamics of the law they both negatively influence consistency, stability and methodology of the law and also the legal language.

Second part of my thesis is dedicated to the description of individual interpretative methods and also to how the expression of decomposition of the law has its influence on these individual interpretative methods. There are mentioned problems such as inconsistent usage of terms, excessive use of legal definitions, creation of new legal branches standing on the border of traditional division or the changing the value of the legal order.

In the third part of this thesis I am pointing out partial kind of ways how the Czech courts are dealing with consequences of the deconstruction of the law during the application of the law. That means problems with the nonexistence of temporary clauses, difficulties with the application of the principle *lex specialis derogat legi generali*. Last mentioned problem is the impossibility to interpret in constitutionally conform way already abrogated law, which was not in its time of effectiveness

subjected to the constitutional review. In this part of thesis there is also demonstrated the significance of so called above-standard interpretative methods, especially teleological interpretation and proportionality method. As these two methods are perceived as possible solutions either in the case of impossibility to deduce the legal rule from the regulatory legislation or in the case that the consequences of so already deduced legal rule would be unacceptable for some reason.

The conclusion captures my attempt on a general solution regarding the problem of deconstruction of the law in the phase of the interpretation of the regulatory legislation. The application of so called above-standard interpretative methods I consider as that solution of the problem. Leading to the refinement of the interpretation results while meeting the conditions also for the completion of the law.

Klíčová slova – Key words

- dekonstrukce práva - deconstruction of the law
- interpretační metody - interpretative methods
- aplikace práva - application of the law